

RAPPORTER

84/13

**BOLIGSTANDARD
VARIASJONER INNEN OG MELLOM BYER**

AV
JON PASCHEN KNUDSEN

STATISTISK SENTRALBYRÅ
CENTRAL BUREAU OF STATISTICS OF NORWAY

RAPPORTER FRA STATISTISK SENTRALBYRÅ 84/13

BOLIGSTANDARD

VARIASJONER INNEN OG MELLOM BYER

AV
JON PASCHEN KNUDSEN

STATISTISK SENTRALBYRÅ
OSLO — KONGSVINGER 1984

ISBN 82-537-2088-2
ISSN 0332-8422

EMNEGRUPPE
Sosiale forhold

ANDRE EMNEORD
Boligstandard
Levekår

FORORD

Arbeidet som legges fram her er utført som et delprosjekt under prosjektet Levekår og sosial ulikhet. Data til prosjektet er i det vesentlige hentet fra Folke- og bolig telling 1980.

Statistisk Sentralbyrå, Oslo 11. juli 1984

Arne Øien

INNHOLD

	Side
Figurregister	7
Tabellregister	8
1. Innledning	9
2. Boligens plass i levekårsbildet	10
2.1. Boligens plass i levekårsforskning	10
2.2. Data om boforhold	10
3. Boforhold i mellomstore byer	11
3.1. Boforhold byer imellom	12
3.2. Boforhold innen byer	12
4. Boligmarkedet og byutvikling	12
5. Bruk av boligindeks	13
5.1. Om de enkelte indikatorene	14
6. Byer og bydeler	15
7. Geografiske variasjoner i boligstandard mellom byer	15
7.1. Fordelingsmønster	15
7.2. Forholdet mellom indeksen og indikatorene	17
7.3. Forholdet mellom indikatorene	17
7.3.1. Andel boliger med 1-2 rom	17
7.3.2. Andel boliger med 1 person eller mer pr. rom	17
7.3.3. Hva forklarer høy tetthet?	17
7.3.4. Andel boliger med leie uten aksje/part	18
7.3.5. Andel boliger med dårlig sanitær standard	18
7.3.6. Andel boliger i blokk, leiegård 3 etasjer eller mer	18
7.3.7. Andel boliger bygget i 1920 eller før	18
7.3.8. Indikatorenes fordeling - samlet inntrykk	19
7.4. Hvorfor varierer bostandarden fra by til by?	19
7.4.1. Folketall i byene	19
7.4.2. Befolkningsutvikling	19
7.4.3. Næringsutvikling	20
8. Geografiske variasjoner i boligstandard innen byer	22
8.1. Variasjoner i boligmessig ulikhet mellom byer	22
8.1.1. Boligmessig polarisering	22
8.1.2. Hvorfor polariseres boligmassen?	23
8.2. Variasjoner i boligmessig ulikhet innen byer	23
8.2.1. Hvordan polariseres boligmassen?	23
8.2.2. De dårligste strøkene	26
8.2.3. Noen kutt i inndelingen	26
8.2.3.1. Indeksverdi 300 og over	26
8.2.3.2. Indeksverdi 200-299	31
8.2.3.3. Indeksverdi under 200	31
8.2.4. Kretsprofiler	34
9. Boligstandard og inntekt	52
9.1. Fordeling av inntektsulikhet og boligulikhet innen byene	53
10. Oppsummering og perspektiver	53
Litteratur	55
Vedlegg	56
Utkommet i serien Rapporter fra Statistisk Sentralbyrå (RAPP)	65

FIGURREGISTER

Side

1.1.	Levekårenes fordeling langs by-/landaksen	9
7.1.	32 byers verdier på boligindeksen	16
8.1.	Standardavvik for kretsenes verdier på boligindeksen for 32 byer - mål for boligmessig ulikhet	24
8.2.	Tønsberg sentrum ca. 1910 og områder med dårlig boligstandard 1980	27
8.3.	Arendal sentrum ca. 1910 og områder med dårlig boligstandard 1980	28
8.4.	Lillehammer sentrum ca. 1910 og områder med dårlig boligstandard 1980	29
8.5.	Narvik sentrum ca. 1910 og områder med dårlig boligstandard 1980	30
8.6.	Personer i privat husholdning. Andel i prosent som bor i kretser med boligindeks 300 og over	32
8.7.	Indikator- og indeksverdier i utvalgte kretser	35
8.8.	Gjennomsnittlige kretsverdier i Halden tettsted	37
8.9.	Gjennomsnittlige kretsverdier i Sarpsborg tettsted	37
8.10.	Gjennomsnittlige kretsverdier i Fredrikstad tettsted	38
8.11.	Gjennomsnittlige kretsverdier i Moss tettsted	38
8.12.	Gjennomsnittlige kretsverdier i Askim tettsted	39
8.13.	Gjennomsnittlige kretsverdier i Ski tettsted	39
8.14.	Gjennomsnittlige kretsverdier i Kongsvinger tettsted	40
8.15.	Gjennomsnittlige kretsverdier i Hamar tettsted	40
8.16.	Gjennomsnittlige kretsverdier i Lillehammer tettsted	41
8.17.	Gjennomsnittlige kretsverdier i Gjøvik tettsted	41
8.18.	Gjennomsnittlige kretsverdier i Hønefoss tettsted	42
8.19.	Gjennomsnittlige kretsverdier i Drammen tettsted	42
8.20.	Gjennomsnittlige kretsverdier i Kongsberg tettsted	43
8.21.	Gjennomsnittlige kretsverdier i Horten tettsted	43
8.22.	Gjennomsnittlige kretsverdier i Tønsberg tettsted	44
8.23.	Gjennomsnittlige kretsverdier i Sandefjord tettsted	44
8.24.	Gjennomsnittlige kretsverdier i Larvik tettsted	45
8.25.	Gjennomsnittlige kretsverdier i Porsgrunn tettsted	45
8.26.	Gjennomsnittlige kretsverdier i Skien tettsted	46
8.27.	Gjennomsnittlige kretsverdier i Arendal tettsted	46
8.28.	Gjennomsnittlige kretsverdier i Kristiansand tettsted	47
8.29.	Gjennomsnittlige kretsverdier i Sandnes tettsted	47
8.30.	Gjennomsnittlige kretsverdier i Haugesund tettsted	48
8.31.	Gjennomsnittlige kretsverdier i Ålesund tettsted	48
8.32.	Gjennomsnittlige kretsverdier i Kristiansund tettsted	49
8.33.	Gjennomsnittlige kretsverdier i Bodø tettsted	49
8.34.	Gjennomsnittlige kretsverdier i Narvik tettsted	50
8.35.	Gjennomsnittlige kretsverdier i Harstad tettsted	50
8.36.	Gjennomsnittlige kretsverdier i Tromsø tettsted	51
9.1.	Sammenhengen mellom boligstandard og inntekt innen byer	53

TABELLREGISTER

Tabeller i tekst	Side
3.1. Boligtyper og egenskaper ved boliger. Prosentandeler av boligmassen i ulike bostedsstrøk	11
3.2. Bolig og nærmiljø. Prosentandeler av boligmassen i ulike bostedsstrøk	11
7.1. Næringsstruktur og sentralitet i mellomstore byer. Byene ordnet etter synkende boligindeksverdier	21
8.1. Næringsstruktur og sentralitet i mellomstore byer. Byene ordnet etter synkende boligmessig polarisering (standardavvik)	25
8.2. Kretser med indeksverdier 300 og over	33
9.1. Sammenheng mellom verdier på boligindeksen og inntektsnivå i kroner. Korrelasjonskoeffisienter	52

Tabeller i vedlegg

1. Andel boliger med 1-2 rom eksklusiv kjøkken	56
2. Andel boliger med 1 person eller mer pr. rom	57
3. Andel boliger med leie uten aksje/part	58
4. Sum av andel boliger uten eget bad/dusj og andel boliger uten eget WC	59
5. Andel boliger i blokk/leiegård 3 etasjer eller mer	60
6. Andel boliger bygget i 1920 eller før	61
7. Personer i privathusholdninger pr. bolig	62
8. Befolkningsutvikling i tettsteder med 10 000 - 60 000 innbyggere 1980. Basisår = 100. Tettstedene ordnet etter synkende boligindeksverdier	63
9. Korrelasjonsmatrise med boligindeks, indeksens indikatorer, mål for boligmessig ulikhet og tre bakgrunnsvariabler for tettsteder med 10 000 - 60 000 innbyggere	64

1. INNLEDNING

Vi skal i denne rapporten se på boligstandarden i norske byer med 10 000 - 60 000 innbyggere. Hovedhensikten er å kartlegge boligstandarden i disse byene og hvilken fordeling denne har mellom og innen byene.

To underaspekter knyttes sammen i dette formålet. For det første ønsket om å studere boligstandard på lavt geografisk nivå, men med relativt mange enheter. Dette kan vi i dag bare gjøre ved hjelp av materiale fra folke- og boligtellinger. Hensikten med dette er å finne fram til mønstre og sammenhenger i fordelingen av den delen av boligmassen som er av lav standard.

For det andre ønsket om å gå levekårene i de mellomstore byene nærmere i sømmene. Disse byene øker stadig sin betydning i bosettingsmønsteret. I 1960 var 16,6 prosent av befolkningen bosatt i mellomstore byer, i 1970 18,5 prosent og i 1980 19,5 prosent. Det vil si at hver femte nordmann i dag bor i en by med mellom 10 000 og 60 000 innbyggere.

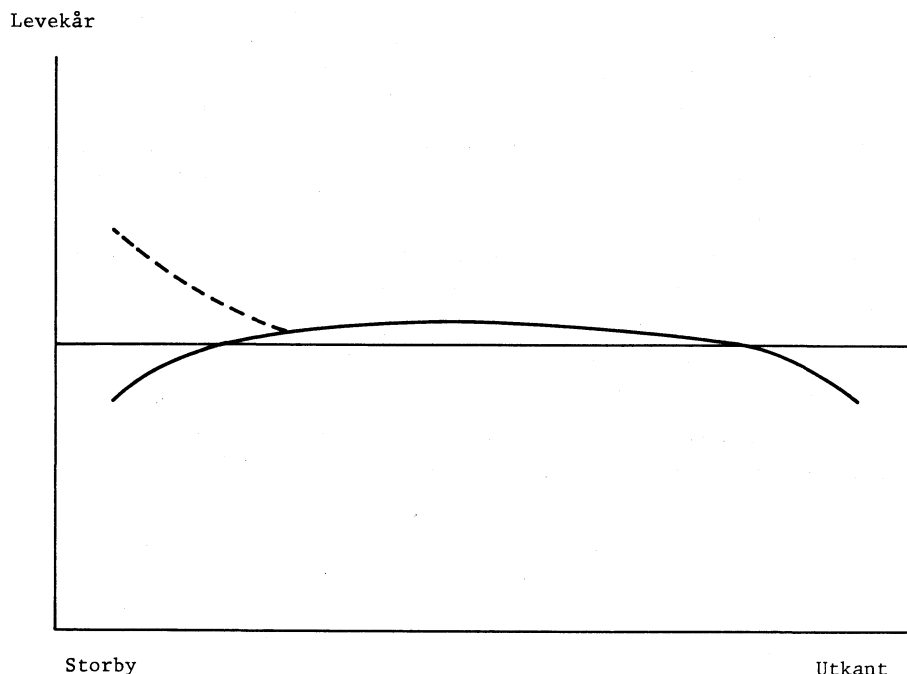
Denne rapporten er en del av et større prosjekt, Levekår og sosial ulikhet, der vi ved hjelp av materiale fra Folke- og bolig telling 1980 forsøker å belyse ulike sider av befolkningens levekår.

Samtidig som de mellomstore byene framstår som en tallmessig betydelig bostedstype, har det hittil vært liten interesse for dem i levekårsforskningen. Den delen av Levekårsundersøkelsen av 1972 som var eksplisitt geografisk, dvs. Geografiske variasjoner i levekår NOU 1978:3 og Levekår i storby NOU 1978:52, drøftet hovedsakelig levekårskomponentenes fordeling i lys av sentrum-periferi-dimensjonen og motsetningen hoping/komplementaritet. Hvem får hva hvor var et viktig underliggende spørsmål, og en kan si at to typer problemområder ble blinket ut: utkantstrøk og lavstatusområder i storbyer.

Levekårsforskningen vil ofte avdekke fordelingsmønstre som gir inntrykk av polarisering, noen får for lite, andre får for mye. Dette har selvfølgelig sine fordeler både pedagogisk og politisk. Men av og til kan denne fokuseringen på ytterpunktene tilsløre fordelinger på mellomnivåer. Man får et slags upresist inntrykk av at det jevnt gode liv finnes et sted midt imellom.

Geografisk kommer dette til uttrykk i en figur (fig. 1.1) som Aase (1977) har presentert for å summere opp levekårenes fordeling langs en by/land dimensjon. Figuren blir samtidig en oppsummering av den geografiske levekårsforskningens virkelighetsbilde.

Figur 1.1. Levekårenes fordeling langs by-/landaksen (Etter Aase 1977)

Problemområdene finnes i utkantbygdene og i de dårligste storbystrøkene. De beste levevilkårene har de som bor i storbyenes høystatusstrøk (den stiplede linjen), mens det jevnt over gode liv finnes på strekningen imellom.

En slik modell er selvfølgelig alt for enkel. Det er grunn til å regne med at det også blant de mindre og mellomstore byer finnes store variasjoner i levekår så vel mellom byer som innen den enkelte by.

2. BOLIGENS PLESS I LEVEKÅRSBILDET

Boligens plass i totalt levekårsbilde må være sentral. Boligen utgjør en base for vårt daglige virke. Den danner rammen om familielivet og er det sted vi tilbringer de fleste av døgnetimer. Boligen er dessuten for mange det viktigste investeringsobjekt. En stor del av inntekten går til å dekke boutgifter.

Hvor stor vekt som skal legges på boligens plass i levekårssammenheng blir et skjønnsmessig spørsmål. Vi kan i alle fall si at boligens plass er mer sentral i Norge enn i mange andre land. Dette har med kulturelle og klimatiske forskjeller å gjøre. Kafé- og fortausliv har aldri spilt noen rolle i norsk dagligliv. Derimot har sofakroken vært et fast samlingspunkt.

2.1. Boligens plass i levekårsforskning

Det er skrevet mye om boligen som velferdsindikator både i Norge og internasjonalt. I alle forsøk på helhetlige framstillinger av levekår inngår en drøfting av boligen. I Norge er f.eks. et eget kapittel i Sosialt utsyn viet boforhold. Vi har med jevne mellomrom egne boforholdsundersøkelser som samler et bredt spekter av data om boligstandard og bomiljø, og levekårsundersøkelser der det også samles inn data om boforhold.

Rent analysemessig er det flere måter å nærme seg boforholdene på. En kan se på boligen isolert eller i samband med de sosiale og/eller fysiske omgivelsene. En kan velge å se på gjennomsnittsmål for grupper og områder eller fordelingsmønstre for ulike grupper og områder. Det kan også defineres et minimum for boligens eller bomiljøets standard, der den delen som faller under minimumsgrensen blir gjort til gjenstand for nærmere studier.

Vi skal her bruke denne siste framgangsmåten, idet vi prøver å komme fram til et mål for boligstandard som skiller ut den dårligste delen av boligmassen.

Til slutt skal vi holde det levekårs målet vi slik får opp mot et annet mål for levekår; inntekt, for å se hvordan boligen står som levekårskomponent.

2.2. Data om boforhold

Det finnes flere kilder til opplysninger om boforhold. Viktige kilder er de syvårige boforholdsundersøkelsene og de tre - (nå fire) årlige levekårsundersøkelsene. De dataene vi får gjennom bruk av disse kildene er rike på opplysninger om ulike forhold ved boligen og bomiljøet. En ulempe ved disse undersøkelsene er at de bygger på utvalg. De gir dermed små muligheter til nedbryting på små sosiale grupper og lave geografiske nivåer.

Folke- og bolig tellingene gir forholdsvis færre opplysninger enn utvalgsundersøkelsene. Disse opplysningene er også ensidig sentrert om den materielle boligstandard. Imidlertid har vi her den eneste datakilden som gir opplysninger om samtlige norske boliger (bortsett fra den delen av boligmassen som er uoppgett). Det betyr at mulighetene for nedbryting på lave nivåer er langt bedre enn for utvalgsundersøkelsene.

Fra et levekårs synspunkt er boligdataene i folke- og bolig tellingene derfor av svært stor betydning siden disse gir oss informasjon vi ikke kan få tak i på annen måte.

3. BOFORHOLD I MELLOMSTORE BYER

Noen samlet framstilling av boforholdene i våre mellomstore byer finnes ikke, men det er mulig å danne seg et førsteinntrykk ved å se på de svar som er gitt i Boforholdsundersøkelsen 1981 for gruppene tettbygde strøk 2 000 - 20 000 og 20 000 - 100 000 innbyggere. I tabellene 3.1 og 3.2 er det listet noen boforholdsfaktorer som er sterkere representert på disse urbaniseringsnivåene enn på andre nivåer.

Tabell 3.1. Boligtyper og egenskaper ved boliger. Prosentandeler av boligmassen i ulike bostedsstrøk

Boliger som er/har:	Alle	Spredt- bygd	Tettbygd etter innbyggertall			
			< 2 000	2 000-19 999	20 000-99 999	>100 000
Rekkehus	6	1	8	10	12	5
Vertikaldelte tomannsboliger	4	2	3	6	7	5
Horisontaldelte tomannsboliger	5	1	3	10	12	4
Boliger bygget etter 1950	62	49	70	70	71	60
Boligareal 80-99 m ²	27	24	25	30	34	24
Boliger med 4 rom	29	30	29	33	32	20
WC i boligen	90	83	93	96	94	91
Bad i boligen	88	80	89	94	92	88
Elektrisititet og tilleggsoppvarming som fyringsmåte	29	21	31	35	35	30
Balkong eller terrasse	66	52	70	75	77	69
Boutgifter i 1980 30 000 kr og over ...	10	5	11	14	12	10

K i l d e: Boforholdsundersøkelsen 1981.

Tabell 3.2. Bolig og nærmiljø. Prosentandeler av boligmassen i ulike bostedsstrøk

Boliger som:	Alle	Spredt- bygd	Tettbygd etter innbyggertall			
			< 2 000	2 000-19 999	20 000-99 999	> 100 000
Hører flystøy	15	8	17	19	19	16
Hører støy fra barn som leker ute (!)	12	3	16	16	19	11
Kvaliteten på vannet er ofte dårlig ..	5	3	5	6	8	3
Plages av røyk, støy eller nedfall fra industri eller andre kilder	11	4	11	16	15	12
Plages av lukt fra industri eller andre kilder	11	5	12	18	19	7

K i l d e: Boforholdsundersøkelsen 1981.

Siden verdien av disse forholdene ikke er knyttet til noen felles måleenhet (som f.eks. penger), byr det på problemer å trekke helhetlige slutninger av disse opplysningene, men sammenfatningsvis kan det likevel være belegg for å hevde at den fysiske boligstandard i de mellomstore byene er relativt god, mens nærmiljøet er av vekslende kvalitet. Forurensningssituasjonen kan nevnes som et problem.

En slik samling av karakteristika for en gruppe av urbaniserte områder kan være hensiktsmessig for å få tak på forskjeller mellom denne gruppen og andre grupper som spredtbygde områder og grupper av mer eller mindre urbaniserte områder. For de fleste variable i Boforholdsundersøkelsen 1981 avtegner det seg mønstre der urbaniseringsgrad synes å være utslagsgivende.

Det vi ikke får fatt på i denne sammenhengen er variasjoner i boforhold mellom byer innen samme gruppe og innen den enkelte by.

3.1. Boforhold byer imellom

Variasjoner i bomiljø mellom byer vet vi litt om fra en sammenliknende studie av seks norske byområder (Dolven, 1974). Derimot vet vi svært lite om variasjoner i fysisk boligstandard utover den kunnskap vi har gjennom studier av byer enkeltvis.

Dersom vi legger til grunn kjennskap til ulikheter i boligstandard i de fire største byene (Jørgensen, 1982) og variasjoner i sosioøkonomisk polarisering i alle byer over 10 000 innbyggere (Aase og Dale, 1978:79) skulle det imidlertid være grunn til å anta at mellomstore byer oppviser ulikheter i boligstandard seg imellom.

3.2. Boforhold innen byer

Variasjoner i bomiljø og boligstandard innen byer vet vi relativt mer om, selv om det mangler empiriske studier fra mellomstore byer slik vi definerer dem her. Det er gjort en del studier for Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger (Jørgensen, 1982, Berge og Tamber, 1982).

Det finnes en ganske omfattende litteratur om hvordan og hvorfor boligstandard varierer fra strøk til strøk innen en by. Ulikheter i boligstandard er koplet til ulike gruppers evne til å etterspørre på boligmarkedet. I så måte kan ikke spørsmålet om hvem som får hva på dette markedet isoleres fra en analyse som ser på skiller langs lagdelings- og klassesdimensjoner (Johnston, 1980: 180 ff. Smith, 1977: 339-343).

Men sosioøkonomiske skiller er ikke de eneste vi må ta i betraktning. Sammensetning etter familiefase bestemmer i høy grad hvem som bor hvor. Det er et velkjent mønster i vestlige byer at barnefamilier gjerne bor i byenes utkanter mens enslige og eldre oftest bor i sentrale strøk. Berge og Tamber (1982: 62-63) har vist at dette også gjelder for Oslo. Og byenes sentrale strøk er, som vi seinere skal se, ofte preget av dårlig boligstandard.

I tillegg bør det nevnes at folk som tilhører ulike subkulturer i stor grad bebor særskilte områder. Dette er et forhold som tradisjonelt har vært viktigst for å forstå den boligmessige segregering i byer i andre land enn Norge (Yeates og Garner, 1976: 251-273). Med fremmedarbeidernes økende innpass i Norge har imidlertid dette også blitt aktualisert hos oss. Refling (1982) har vist hvordan fremmedarbeiderne i Oslo er konsentrert til enkelte deler av byen med hovedvekt på de østlige deler av indre by. Helt nytt er riktignok ikke subkulturell boligsegregering i Norge, selv om fenomenet er blitt mer tydeliggjort i de siste 10-15 år. Vi har materiale som viser at ulike religiøse grupper i Oslo har hatt sin hovedutbredelse i bestemte bydeler, fortrinnsvis sentrumsstrøk, gjennom hele dette århundre (Knudsen, 1983: 89 ff.).

Poenget i en geografisk sammenheng er at ulike gruppers atferd på boligmarkedet gir opphav til spesielle lokaliseringsmønstre. Sosiale ulikheter framtrer som strøksforskjeller. Hvordan disse strøksdannelsene blir fra by til by bestemmes ikke bare av byenes sosiale sammensetning, men også av topografiske forhold (som f.eks. solrike åser, mørke dalsøkk, elver med fabrikklegg og kraftstasjoner), næringslivets utvikling foruten størrelse, standard og beliggenhet av den boligmassen som overleveres fra generasjon til generasjon.

4. BOLIGMARKEDET OG BYUTVIKLING

Boligmarkedet er ulikt fra by til by. I byer som opplever vekstperioder vil presset på boligmarkedet føre boligprisene oppover. Samtidig fører stor byggeaktivitet til at mange nye boliger kommer til. Det resulterer i at den gjennomsnittlige boligstandard i disse byene stiger raskt siden nye boliger nesten utelukkende er av høy bygningsteknisk standard. Om det skjer en tilsvarende heving av miljøet, vil være avhengig av flere faktorer som beliggenhet, fysisk planløsning, valg av hustyper, sosial sammensetning av innflyttermassen, innflytternes tilknytning til distriktet og andre forhold.

I eldre stagnerende byer kan vi regne med at det gjennomsnittlige prisnivået på boligmarkedet ligger lavt. Samtidig blir ikke byene tilført store mengder nye boliger. Den gjennomsnittlige boligstandard kan da bli lav. Det sosiale bomiljø trenger derimot ikke å være så negativt. Folk

har kanskje bedre kontakter og oversikt over omgivelsene (jf. omtalen av Arendal og Flekkefjord i Dolven, 1974 og Gullestad, 1983).

Uansett om byene ekspanderer eller stagnerer, er det viktig å peke på at gjennomsnittsverdier for en by ikke sier alt. De fleste byer har områder, ofte i sentrum, med klart lavere boligstandard enn i omliggende villastrøk. Disse sentrumsområdene vil som regel være de eldste strøkene i en by. De vil ligge nær viktige "vekstskapere" i byene som f.eks. verft, fabrikker, havner, jernbanestasjoner. Boligmassen i slike strøk ble bygget for å huse en voksende arbeiderbefolkning i byenes tidligere vekstperioder, men framstår i dag som lite tjenlige boliger etter moderne kriterier.

To hypoteser kan framsettes: 1) Det er hovedsakelig i sentrumsstrøk vi finner dårlige boliger. 2) Byer med svak vekstevne har relativt mer av dårlige boliger enn byer med god vekstevne.

Om vi vil knytte disse to hypotesene sammen, kan vi si at i byer med svak vekstevne er problemet dårligere boliger i sentrumsstrøkene størst.

5. BRUK AV BOLIGINDEKS

For å kunne analysere variasjoner i boforhold innen og mellom byer, må vi ha et analyseredskap som både er slagkraftig på ulike geografiske nivåer og som gir oss mulighet for sammenlikning. Et slikt redskap kan f.eks. være en boligindeks. En boligindeks er sammensatt av ulike indikatorer og tenkes gi et samlet bilde av boforholdene uttrykt som en indeksverdi. Ved sammenlikninger innenfor den enkelte by, knytter data seg til hver tellekrets. Ved sammenlikninger mellom byer gjelder data hvert enkelt tettsted.

Det er ikke uproblematisk å bruke indeks for å undersøke boforhold eller andre levekårsområder. De største problemene oppstår i sammenveiningen av indikatorene. Det synes å være færre problemer forbundet med å operasjonalisere de enkelte indikatorene enn med å knytte dem sammen. Hvilken vekt boligens alder har i forhold til dens sanitærstandard er vanskelig å si. Hvor mye betyr manglende råderett over boligen i forhold til trangboddhet? Svaret er umulig å gi siden det knapt finnes allment anerkjente løsninger på dette som kan danne utgangspunkt for en sammenveingsmodell. Vi har løst problemet rent praktisk ved å legge sammen en del forhold ved boligen vi allment antar er viktige. Ved en slik oppsummering får alle indikatorene tilsynelatende lik vekt. Det er likevel viktig å vite at når verdiene på de ulike indikatorene slår ulikt inn på indeksen, får vi gjennom det en implisitt veining.

Den boligindeksen som skal brukes her er utviklet av Stig Jørgensen ved Geografisk institutt i Trondheim (Jørgensen, 1982). Indeksen er hovedsakelig rettet mot boligens fysiske standard. Nærmiljøet inngår overhodet ikke. Den er sammensatt av 7 indikatorer og er additiv. Hver indikator kan teoretisk variere mellom 0 og 100. Indeksverdien kan teoretisk variere mellom 0 og 700.

Følgende variable (indikatorer) inngår i indeksen:

1. - Andel boliger med 1-2 rom eksklusive kjøkken
2. - Andel boliger med ≥ 1 person pr. rom
3. - Andel boliger med leie uten aksje/part
4. - Andel boliger uten eget WC
5. - Andel boliger uten eget bad eller dusj
6. - Andel blokk, leiegård 3 etasjer eller mer
7. - Andel boliger bygget før 1920

En indikator kan teoretisk anta verdier mellom 0 og 100 og verdiene angir hvor mange prosent av boligene i kretsen/tettstedet som tilfredsstillter det kriteriet indikatoren setter. La oss vise dette med et konkret eksempel:

I kretsen Hexumløkka i Kongsvinger tettsted fordeler indikatorverdiene seg slik:

<u>Indikator</u>	<u>Verdi</u>
1	16
2	21
3	23
4	12
5	19
6	10
7	30
<u>Indeks</u>	<u>131</u>

I denne kretsen varierer indikatorverdiene mellom 12 (12 prosent av boligene mangler eget WC) og 30 (30 prosent av boligene er bygget i 1920 eller før). Summen av indikatorverdiene er 131 som da er lik indeksverdien. Alle kretser i tettstedet kan slik gis en indeksverdi.

5.1. Om de enkelte indikatorene

Valg av indikatorer i indeksen er gjort av Jørgensen (1982).

De to første indikatorene går på rommelighet. Den første setter et minimumsmål for antall rom en bolig bør ha. Den andre måler rommelighet i forhold til antall beboere. Slik disse målene her er satt, må de sies å være i pakt med den trangboddhetsgrense som hevdes som ønskelig i boligdebatten (Bull, 1978: 19-32. Gulbrandsen og Hansen, 1978).

Den tredje indikatoren registrerer disposisjonsrett til boligen. Skillet går her mellom eier og andels-/innskuddshavere på den ene side og rene leietakere på den andre side. Dette skillet tenkes å reflektere både husholdenes økonomiske stilling på boligmarkedet og deres tilhørighet til og sikkerhet i boligen.

Fjerde og femte indikatorer registrerer dårlig sanitærstandard ved hjelp av to sentrale komponenter, bad/dusj og WC. I deler av analysen har vi slått disse to indikatorene sammen. Når denne siden ved boligen er representert ved to indikatorer, er det et uttrykk for at sanitærstandard oppfattes som ganske "tung" i velferdsbildet. Slik sett har vi her et eksempel på en form for veiing. Det samme gjelder også for de to første indikatorene.

Den sjette indikatoren registrerer boligens plass i det fysiske boliglandskapet etter et kriterium som skiller mellom høyhus og andre hus. Denne indikatoren oppfattes kanskje som den mest kontroversielle. Er blokkbebyggelse i seg selv noe negativt? Spørsmålet griper inn i dagens boligbyggingsdebatt, om man skal satse på lav eller høy bebyggelse i byene. Når høy bebyggelse oppfattes som negativt i seg selv, må det ses på som en akseptering av de mange innvendinger mot denne bebyggelsestypen.

Den siste indikatoren registrerer gammel bebyggelse. At boligene er gamle trenger ikke nødvendigvis bety at de er dårlige, de kan være pusset opp og ha fått installert moderne bekvemmeligheter. Imidlertid er det sannsynlig at gamle boliger i gjennomsnitt er dårligere enn nye boliger. Det bør derfor kunne forsvares å la en indikator være forbeholdt gamle boliger.

En nærmere utdyping av forutsetninger og grunner for valg av indikatorer for denne indeksen finnes hos Jørgensen (1982). Avgjørende for vårt valg av indekssløsning har vært to forhold: for det første at indeksen er tilpasset urbane boforhold, for det andre at indeksen allerede brukes i et forskningsprosjekt i studiet av boforhold i Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger. Dette siste er viktig fordi standardisering og sammenliknbarhet mellom ulike levekårsstudier er et etterstrebet, men ofte vanskelig oppnåelig mål.

Det bør presiseres at indeksen fanger opp mangler ved boligene. Vi har derfor å gjøre med en indeks som er bedre egnet til å finne fram til områder med dårlige boliger enn områder med svært gode boliger.

6. BYER OG BYDELER

Vi bruker her både byer og grunnkretser som enhet. Hensikten med det er at vi ønsker å si noe om standarden i boligmassen på disse to nivåene ut fra en forestilling om at byer er satt sammen av deler, grunnkretsene, med svært varierende boligstandard.

Det kan imidlertid reises tvil om et slikt skille mellom helhet og deler motsvares fullstendig av skillet mellom by og grunnkretser. Spørsmålet er om ikke flere og flere byer blir deler i større integrerte bysystemer der det som før var funksjonelle helheter blir til deler i et større system. Dette skulle da føre til at boligmarkedet i slike "delbyer" blir mer homogent. Byene får i økende grad preg av å være enhetlige bydelers.

Det synes nærliggende å tolke indeksverdiene til f.eks. Ski i denne retning. Som forstad til Oslo opphører byen å være et selvstendig senter, men får i stedet en stor befolkning pendlere med ganske like sosioøkonomiske karakteristika. Dette resulterer i relativt ensartet bomiljø og jevn boligstandard.

Liknende resonneringer kan gjøres for Askøys forhold til Bergen og kanskje også for Sandnes' forhold til Stavanger. Slik utvikling kan man kanskje også forvente for Moss, Askim, Hønefoss og Kongsvinger (til Oslo). Andre byregioner på vei mot integrering kan være Østfoldbyene, Vestfoldbyene, Mjøsbyene (Hamar, Gjøvik, Lillehammer, Moelv, Brumunddal), Grenland og aksene Arendal-Kristiansand.

7. GEOGRAFISKE VARIASJONER I BOLIGSTANDARD MELLOM BYER

7.1. Fordelingsmønster

Vi skal først se på skiller i boligstandard mellom byene. Vi beregner da gjennomsnittlig boligstandard i byene.

Som vi ser av figur 7.1 er det markerte variasjoner i boligstandard mellom byene. Mellom ytterpunktene Mo i Rana og Ålesund skiller det nesten 90 indekspoeng. Vi ser også at fordelingsmønsteret i en viss grad har landsdelsmessig karakter. Mørebyene og byene i Nord-Norge, unntatt Mo i Rana, har dårlige indeksverdier mens byene i Agder og Rogaland kommer godt ut. Østlandsbyene fordeler seg over hele spekteret.

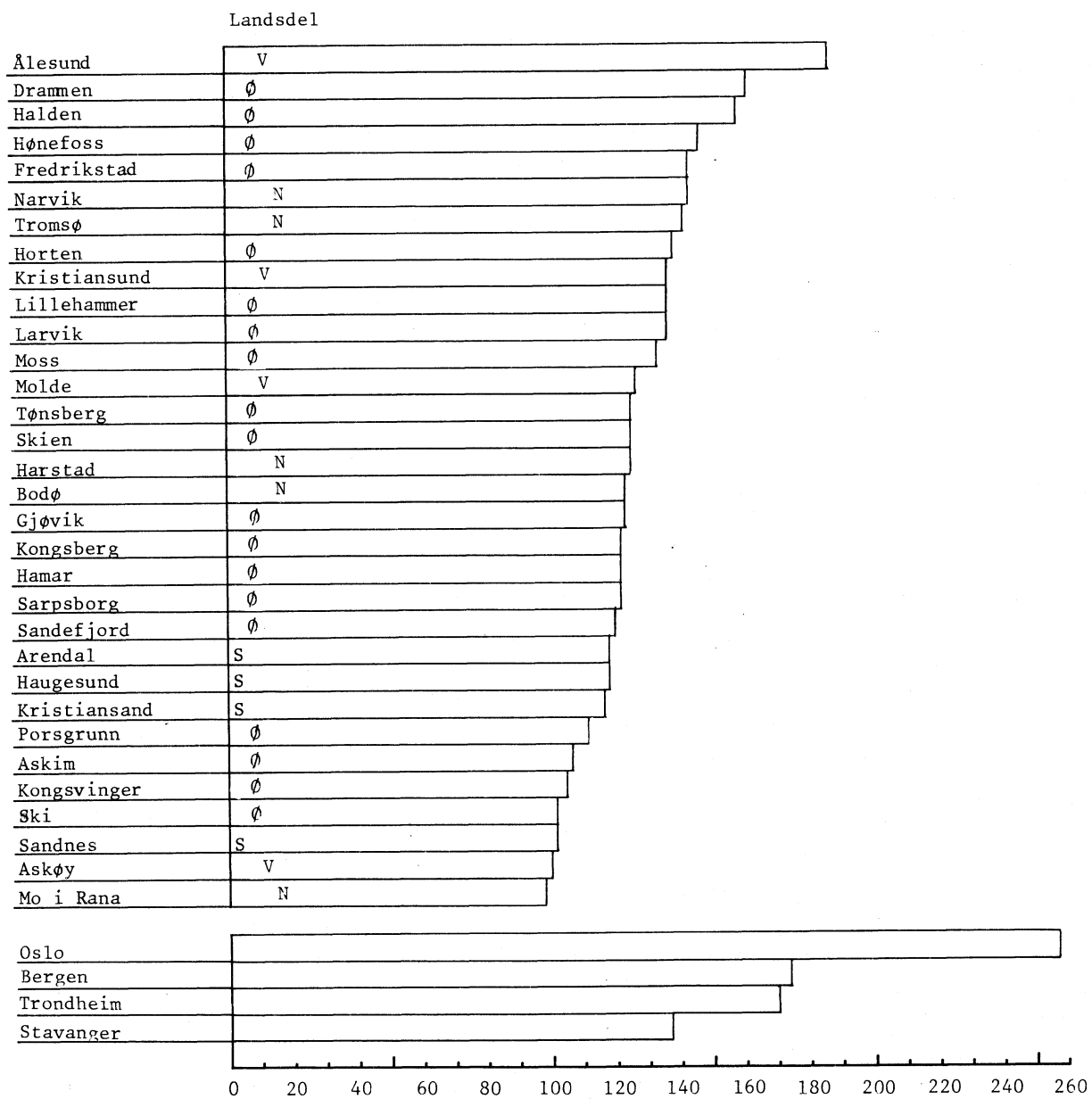
Svært dårlig samlet boligstandard har Ålesund, men også Drammen og Halden skiller seg ut fra de andre byene ved å ha høye boligindekser. Færrest mangler ved boligmassen finner vi i Mo i Rana tett fulgt av Askøy, Ski og Sandnes.

Nærmere forklaringer på variasjonen i gjennomsnittsverdiene må søkes i sammensetningen av boligmassen innen den enkelte by. Byer med mye dårlig boligmasse får høye indeksverdier. Byer med lite dårlig boligmasse får gode indeksverdier. Før vi forfølger dette temaet må vi imidlertid se på de ulike indikatorene. Er det f.eks. slik at noen av indikatorene har en fordeling mellom byene som går på tvert av indeksens totalbilde?

For å få et inntrykk av hvordan indikatorene står i forhold til indeksen og til hverandre, har vi gjennomført en korrelasjonsanalyse¹⁾. Korrelasjonsmatrisen er gjengitt som vedlegg.

1) Vi har brukt enkle korrelasjonskoeffisienter og den indikatoren som testes er holdt utenfor indeksen.

Figur 7.1. 32 byers verdier på boligindeksen

7.2. Forholdet mellom indeksen og indikatorene

Sterkest sammenheng med indeksverdiens fordeling har indikatorene: andel boliger med 1-2 rom ($r = 0,68$), andel boliger med leie uten aksje/part ($r = 0,59$) og de to sanitærindikatorene slått sammen til én - andel boliger med dårlig sanitær standard ($r = 0,48$). Alle disse indikatorene viser klar sammenheng med indeksverdien. (Korrelasjonskoeffisientene er signifikante på 1 prosentnivå.)

Sammenhengene mellom indeksen og indikatorene andel boliger i blokk, leiegård 3 etasjer eller mer ($r = 0,12$), boliger bygget i 1920 eller før ($r = 0,13$) og andel boliger med høy botetthet ($r = 0,07$) viser liten sammenheng med indeksverdien (korrelasjonskoeffisientene er ikke signifikante).

7.3. Forholdet mellom indikatorene

7.3.1. Andel boliger med 1-2 rom

Tabell 1 i vedlegget viser andel boliger med 1-2 rom eksklusiv kjøkken i de undersøkte byene. Som vi ser er det en tendens til at byer i Nord-Norge og Mørebyene plasserer seg dårligst mens byer i Agder/Rogaland kommer godt ut. Mo i Rana og Askøy har de laveste verdier av alle byer.

Sammenhengen mellom denne og de andre indikatorene er varierende. Det synes å være en sterk tendens til at byer som har mange små leiligheter også har stor andel boliger med leie uten aksje/part. Det er også en viss sammenheng mellom små leiligheter og dårlig sanitærstandard, og med andelen blokk-/leiegårdsleiligheter. Derimot er det ingen sammenheng mellom små leiligheter og andelen av boligmassen som er bygd i 1920 eller før.

Dette siste er kanskje noe overraskende, men faller inn i et mønster som er kjent fra Gulbrandsen og Hansen (1978) og som innebærer at det stadig bygges relativt mange små boliger. Sammenhengen mellom små boliger og høy botetthet er knapt signifikant på tettstedsnivå.

7.3.2. Andel boliger med 1 person eller mer pr. rom

Tabell 2 i vedlegget viser fordelingen. Som vi ser er det her en klar tendens til at de nordnorske og vestlandske byene kommer dårligst ut. Det gjelder også for Askøy og Mo i Rana. Byene i Agder/Rogaland kommer best ut.

Dette er den av indikatorene som oppviser størst avvik fra totalindeksen. Det er ingen signifikant sammenheng mellom de to. Det er likevel sammenheng mellom høy botetthet og andelen boliger med leie uten aksje/part, og en noe svakere negativ sammenheng mellom høy botetthet og andelen boliger bygget i 1920 eller før. Hovedinntrykket er at denne indikatoren står for seg selv i forhold til de andre. La oss se på hvorfor.

7.3.3. Hva forklarer høy botetthet?

Nærmere analyse antyder at husholdets størrelse sterkt påvirker botettheten.

Vi ser at Nord-Norge og Vestlandet kommer dårlig ut på botetthetsindikatoren, og at dette også gjelder tettstedene Askøy og Mo i Rana, som ellers kommer gunstig ut på indikatoren som viser andelen små boliger. Den negative sammenhengen mellom høy botetthet og gamle boliger og høy botetthet og boligmessig ulikhet (standardavvik) antyder at botettheten i de mellomstore byene slik vi måler den, er størst i boligmessig homogene og nyere strøk på Vestlandet og i Nord-Norge. Dette kan peke mot sammenhenger mellom botetthet og husholdnings sammensetting.

Vi vet fra Levekårsundersøkelsen 1980 at botetthet varierer med alder, familiefase og sosio-økonomisk status. Høy botetthet har gifte med barn i førskolealder, unge og folk med lav sosio-økonomisk status (Levekårsundersøkelsen 1980: 132 ff). Vi vet også at barnetallet varierer regionalt. Lavest er barnetallet i familiene på Østlandet. På Sørlandet, Vestlandet og i Nord-Norge er det høyere enn på Østlandet (Familiestatistikk 1982: 17 ff).

Et annet forhold som spiller inn i forklaring av botetthet er boligens størrelse. I tabell 1 har vi vist fordelingen av små boliger, men vi har dermed ikke sagt noe om fordelingen av store boliger med mindre vi definerer alle boliger som ikke faller inn under tabell 1 som store. At sammenhengen mellom høy botetthet og andelen små boliger ikke framtrer som statistisk klar, kan

skylde at indikatoren over andelen små boliger ikke fanger opp hele størrelsesfordelingen i boligmassen.

Like sannsynlig er det imidlertid at botettheten påvirkes så sterkt av husholdningssammenhengningen at sammenhengen mellom botetthet og små boliger tilsløres. Dette kan vi studere ved å sammenholde tabellene 1 og 2 med tabell 7 i vedlegget som viser det gjennomsnittlige antall personer pr. bolig i byene. Vi ser da at Mo i Rana og Askøy, som kommer best ut på indikatoren over andelen små boliger, men dårligst ut på indikatoren trangboddhet, har høyere tall for personer pr. bolig enn de andre byene i undersøkelsen.

Sammenfatningsvis kan det hevdes at når høy botetthet viser så lite sammenfall med andre indikatorer for utilfredsstillende boligstandard, skyldes dette at botettheten i ikke ubetydelig grad er påvirket av demografiske forhold som opptrer på tvers av boligstandarddimensjonen.

7.3.4. Andel boliger med leie uten aksje/part

Tabell 3 i vedlegget viser fordelingen. Slike leieforhold er vanligst i byene i Møre og Romsdal og i Nord-Norge. Minst vanlige er slike leieforhold i Agder/Rogaland, men også Askøy og Mo i Rana har lite av rene leieforhold.

Denne indikatoren viser sterk sammenheng med andelen små boliger. Det er også sammenheng mellom rene leieforhold og høy botetthet og en noe svakere sammenheng mellom rene leieforhold og manglende bad/wc. Det er også en svak negativ sammenheng mellom rene leieforhold og befolkningsutviklingen i byene. Disposisjonsforholdet til boligen har altså en tendens til å være bedre i raskt voksende byer. På den bakgrunn kan det kanskje være overraskende at vi ikke finner noen sammenheng mellom høy andel gammel boligmasse og rene leieforhold. Av tabell 3 i vedlegget ser vi hvordan Mørebyene og byene i Nord-Norge, Mo i Rana unntatt, oppviser de høyeste andelen leieforhold uten aksje/part, mens tabell 6 i vedlegget viser at de samme byene har en relativt ny boligmasse. På den annen side ser vi at Arendal, som sammen med Larvik har den høyeste andelen gamle boliger, har relativt få rene leieforhold.

7.3.5. Andel boliger med dårlig sanitær standard

Tabell 4 i vedlegget viser andelen boliger som mangler bad/dusj og andelen boliger som mangler wc. Tabellen gir summen av de to indikatorene. Dårlig sanitærstandard er vanligst i Østlandsbyene og i Alesund. Vestlandsbyene for øvrig og byene i Agder/Rogaland og i Nord-Norge kommer relativt bra ut.

Indikatorene oppviser sterk sammenheng med indikatoren for andelen gamle boliger. Tilsvarende er det en svak negativ sammenheng mellom dårlig sanitærstandard og befolkningsutvikling. Problemet gamle boliger og dårlig sanitærstandard synes her å få enda en bekreftelse. Vi merker oss også at dårlig sanitærstandard er høyt korrelert med målene for boligmessig ulikhet.

7.3.6. Andel boliger i blokk, leiegård 3 etasjer eller mer

Fordelingen er vist i tabell 5 i vedlegget. Tabellen viser mindre regionale forskjeller enn de andre indikatorene. Likevel er det en viss tendens til at byene i Møre og Romsdal kommer dårlig ut mens byene i Agder/Rogaland kommer godt ut.

Det er en viss sammenheng mellom andelen boliger i blokk/leiegård og andelen små boliger. For øvrig er det ingen signifikant sammenheng mellom denne indikatoren og de andre indikatorene.

Det er sammenheng mellom svak befolkningsutvikling og høy andel boliger i blokk/leiegård, men denne sammenhengen følges ikke opp av noen tilsvarende sammenheng mellom boliger i blokk/leiegård og boliger bygget i 1920 eller før.

7.3.7. Andel boliger bygget i 1920 eller før

Fordelingen er vist i tabell 6 i vedlegget. Østlandsbyene har med noen unntak en markert eldre boligmasse enn byene i de andre landsdelene. Unntakene utgjøres på den ene side av Askim, Kongsvinger og Ski som har lav andel gammel boligmasse og på den andre side av Arendal og Alesund som har høy andel gammel boligmasse. Nærmere undersøkelse av befolkningsutviklingen i byene avslører

at denne i perioden 1900 - 1980 har vært sterk for de tre førstnevnte byene og svært svak for de to sistnevnte. Indikatoren for gammel boligmasse er da også positivt korrelert med befolkningsutviklingen i nevnte periode.

For øvrig er det som alt nevnt sterk sammenheng mellom gammel boligmasse og dårlig sanitærstandard. Det er også negativ sammenheng mellom gammel boligmasse og høy tetthet. Trolig er det igjen slik at det demografiske aspektet ved tetthet slår inn. Det skulle være grunn til å tro at den gamle boligmassen har et sterkt innslag av eldre beboere i en- og topersonhusholdninger.

Det skal også nevnes at to byer som kommer godt ut på denne indikatoren, Molde og Bodø, ble sterkt ødelagt under krigen.

7.3.8. Indikatorenes fordeling - samlet inntrykk

Når vi ser på de enkelte komponentene i boligstandardbegrepet opprettholdes denne regionale fordelingen slik den viser seg i indeksen for komponentene små boliger, tetthet, disposisjonsforhold til boligen og til dels også graden av blokkbebyggelse. For komponentene gammel boligmasse og sanitærstandard er det Østlandsbyene som kommer dårlig ut, mens de andre landsdelenes byer plasserer seg fordelaktig. Unntak her er Ålesund og til dels Arendal.

Sammenhengen mellom indikatorene er varierende. Mest uavhengig synes indikatoren for tetthet å være.

7.4. Hvorfor varierer bostandarden fra by til by?

Etter å ha registrert ulikheter i boligstandard mellom byene må vi spørre oss hva årsakene til ulikhetene kan være.

Vi skal nærme oss en forklaring etappevis. Først skal vi se på befolkningen i byene, dens størrelse og utvikling. Etterpå skal vi prøve å kople disse opplysningene til næringsutvikling.

7.4.1. Folketall i byene

En analyse av samvariasjonen (korrelasjonsanalyse) viser at det er en viss sammenheng mellom folketall og dårlig boligstandard for de mellomstore byene. Sammenhengen er riktignok svak ($r = 0,23$). Det vil imidlertid være forhastet å slutte at folketallet betyr lite for å forklare variasjoner i boligstandard.

For det første er materialet begrenset til ett trinn i byhierarkiet, de mellomstore byene. Det ville være en feilslutning å hevde at svak sammenheng innen dette trinnet skulle antyde noe om trenden for hele spekteret av bostedstyper fra storby til landsbygd. Indeksverdiene for Oslo, Bergen og Trondheim antyder at gjennomsnittlig boligstandard er dårligere i storbyene enn i de mellomstore byene (se figur 7.1.).

For det andre viser det seg at om vi tar ut de tre byene med lavest folketall (Ski, Askim og Kongsvinger) og de tre byene med høyest folketall (Drammen, Fredrikstad og Kristiansand) vil de tre første ha lave indeksverdier, mens de tre siste, unntatt Kristiansand, vil ha høye indeksverdier, og selv Kristiansand vil ha en indeksverdi som er 10 poeng høyere enn den dårligste av de tre minste byene, Askim.

Vi vil derfor hevde at det er en tendens til at boligstandard synker med økende bystørrelse.

7.4.2. Befolkningsutvikling

Vi har undersøkt befolkningsutviklingen i byene for perioden 1900 - 1980. Data stammer fra Myklebost (1978) og Langen (1983). For å se hvordan tidsaspektet spiller inn har vi brukt befolkningsutviklingen både for hele denne perioden og for 1960 - 1980 som variabler.

Korrelasjonsanalyse antyder sammenheng mellom veksttakten og graden av dårlig boligstandard i byene. Raskt voksende byer har bedre boligstandard enn stagnerende byer. Sterkest er sammenhengen om vi ser på befolkningsutviklingen i perioden 1900 - 1980 ($r = -0,50$), noe svakere om vi bare ser på de siste tyve årene ($r = -0,43$). At det er de lange tidsseriene som gjør størst utslag er i tråd med forestillingen om boligbestanden som en relativt tregt fornybar masse.

7.4.3. Næringsutvikling

Vi skal senere drøfte den sosiale sammensetning i byene fra strøk til strøk. Her skal vi se på i hvilken grad byenes samlede næringsprofiler innvirker på boligstandarden.

Et klassifiseringssystem for norske byer er utarbeidet av Myklebost (1960). Dette systemet er basert på en inndeling av de sysselsatte etter næring ifølge tall fra folketellingene. Følgende kategorier kommer til anvendelse her:

- S. Sentralsted: handel (varehandel, finansinstitusjoner, eiendomsdrift, hotell- og restaurantvirksomhet) minst 15 prosent av ervervsbefolkningen. Industri, fiske og fangst til sammen under 60 prosent, industri alene under 50 prosent.
- IS. Industrisentralsted: som S, men minst 50 prosent industri.
- I. Industristed: minst 50 prosent industri, men fyller ikke kravene til IS.

IS og I har følgende undergrupper:

- 1. Ensidig industri(sentral)sted: en industrigren har minst 50 prosent av sysselsettingen i industri og minst 25 prosent av ervervsbefolkningen.
 - 2. Tosidig industri(sentral)sted: ingen industrigren har alene så mye som 50 prosent av sysselsettingen i industri, men to industrigrener har til sammen minst 60 prosent av sysselsettingen i industri og minst 30 prosent av ervervsbefolkningen. Den minste av dem har minst 10 prosent av ervervsbefolkningen.
 - X. Flersidig industri(sentral)sted: fyller ikke kravene til 1 og 2.
- A. Andre steder: fyller ikke kravene til noen av typene ovenfor og fyller heller ikke kravene til KS (kommunikasjonssentralsted), K (kommunikasjonssted) eller F (fiskeristed). (Se Myklebost, 1960: IIO.)

I tabell 7.1. har vi ordnet byene etter synkende boligindekser. Vi har så gjengitt byenes næringskoder i 1950, 1960 og 1970 som et uttrykk for sysselsettingsstrukturen i byene. Om vi holder oss til skillet mellom industristeder (I og IS) og sentralsteder (S) ser vi at det er vanskelig å se noen vesentlig forskjell mellom byene etter dette skillet.

Fra 1950 til 1970 øker sysselsettingen i tjenesteytende næringer slik at vi i 1970 ikke har noen rene industristeder igjen blant de mellomstore byene. De har enten gått over til å bli industrisentralsteder (IS), eller sentralsteder (S) eller grupperes i kategorien andre (A).

Det som imidlertid er interessant å legge merke til er at de industri(sentral)stedene som i 1970 enda var én- og tosidige (IS-1, IS-2) eller var det i 1960 (som Porsgrunn og Sandnes), har markert bedre boligindeksverdier enn de flersidige industrisentralstedene (IS-X). Disse siste har en tendens til å ha dårlige boligindeksverdier. Dette skyldes hovedsakelig to forhold. For det første har de flersidige stedene naturlig nok en tendens til å være blant de største byene, mens de ensidige stedene har et lavere gjennomsnittlig folketall. Effekten av folketallet, som vi tidligere har omtalt, spiller altså inn.

For det andre er de én- og tosidige stedene blant de raskest voksende byene i gruppen mellomstore byer. Det mest ekstreme eksemplet er Mo i Rana som bare hadde en ganske liten befolkning før siste krig¹⁾. Dette fører igjen til et resonnement om at boligmassen i de én- og tosidige industrisentralstedene er i gjennomsnittlig god stand fordi den er relativt ny.

Næringsstrukturen er viktig for å forstå den sosiale profilen i byene, men den sier ikke alt. Vi bør i tillegg også ha informasjon om hvor byene befinner seg i et tettstedshierarki. Er det slik at noen av byene har utpreget ledelsesfunksjon i regionaløkonomisk forstand, mens andre byer hovedsakelig har underordnede, rutinepregede funksjoner? I så fall skulle vi vente at en slik fordeling gjenspeilte seg i ulik gjennomsnittlig sosioøkonomisk standard som igjen påvirket gjennomsnittlig boligstandard.

Noen fullgod sentralstedsanalyse for norske byer finnes ikke. Vi har likevel brukt data fra

1) Befolkningsutviklingen er vist i vedlegg.

Tabell 7.1. Næringsstruktur og sentralitet i mellomstore byer. Byene ordnet etter synkende boligindeksverdier

	Indeksverdi	Næringsstruktur ¹⁾			Sentralitet ²⁾
		1950	1960	1970	
Alesund	186	S	S	S	2-1
Drammen	161	IS-X	IS-X	IS-X	1
Halden	158	I-2	I-2	IS-X	2
Hønefoss	147	IS-X	IS-X	S	2
Fredrikstad	143	I-X	I-X	IS-X	1-2
Narvik	143	S	S	S	2
Tromsø	142	S	S	S	1
Horten	138	I-1	A	A	2
Kristiansund N	137	S	S	S	2
Lillehammer	136	S	S	S	2-1
Larvik	136	IS-X	S	S	2
Moss	133	I-X	I-X	IS-X	1-2
Molde	127	S	S	S	2
Tønsberg	126	S	S	S	2-1
Skien	125	IS-X	IS-X	IS-X	2-1
Harstad	125	S	S	S	2
Bodø	124	S	S	S	2-1
Gjøvik	124	I-2	IS-X	S	2-1
Kongsberg	123	I-1	IS-1	IS-1	2
Hamar	123	S	S	S	2-1
Sarpsborg	122	I-1	I-1	IS-2	2
Sandefjord	120	A	S	S	2
Arendal	118	S	S	S	2-1
Haugesund	118	S	S	S	2
Kristiansand S	117	S	S	S	1
Porsgrunn	111	I-2	I-1	IS-X	2
Askim	107	I-1	I-1	IS-1	3
Kongsvinger	105	S	S	S	2-3
Ski ^{*)}	101	S	-	-	2
Sandnes	101	I-2	I-2	IS-X	2
Askøy ^{**)}	100	-	-	-	4
Mo i Rana	98	I-1	I-1	IS-1	2

1) Etter Myklebost, 1978. Næringskodene er nærmere forklart i Myklebost, 1960: 110 og Myklebost, 1978: 7. 2) Etter Fossan, 1975.

*) Ikke registrert som eget tettsted 1960 og 1970.

***) Ikke registrert som eget tettsted 1950, 1960 og 1970.

S = Sentralsted
 I = Industristed
 IS = Industrisentralsted } 1-ænsidig, 2-tosidig,
 X-flersidig
 A = Andre steder

1 = Hovedsenternivå
 2 = Regionsenternivå II
 3 = Regionsenternivå I
 4 = Lokalsenter

Fossan (1975) for å si noe om sentralitet idet vi antar at sentralitet og økonomisk orden er tilnærmet parallelle begreper.

Fossans senterinndeling har fem kategorier: hovedsenter, regionsenter II, regionsenter I, lokalsenter og nærsenter. Den siste faller utenfor i denne sammenhengen. Tettstedene plasseres i de ulike kategoriene etter hva slags typer av tjenester de tilbyr sin befolkning innenfor et omland og etter hvor stort befolkningsunderlaget er.

Et lokalsenter bør ha et detaljhandeltilbud innenfor dagligvarer, manufaktur, radio-, TV- og elektriske artikler, skotøy, fisk, jernvarer og kjøkkenutstyr, møbler, fargehandel, sportsutstyr, bokhandel, foto, blomster. Det bør dessuten finnes banktjenester, forsikringservice, gjerne også revisor og regnskapskontor. Det kan også være behov for vaskeri, frisør og fotograf mv. Institusjoner som ungdomsskole, fast bibliotek, kino, kafé, enklere hotell, idrettsanlegg o.l. bør finnes. Særlig sentrale lokalsentra kan også ha kommuneadministrasjon, lensmannskontor, helsesenter mv.

Et regionsenter I har et befolkningsunderlag i tettstedet på 5 000-10 000 innbyggere. Et senter av denne typen bør ha spesialforretninger innen detaljhandel som bl.a. damekonfeksjon, herreekvipering, bilforretning, parfymeri, gullsmedforretning, optisk forretning og glassmagasin. Av privat service vil det normalt finnes reisebyrå, sjåførskole og bilutleie, advokat, arkitektkontor, renseri og begravellesbyrå. Av andre tilbud bør finnes arbeidsformidling, sykehjem, hotell, daglig kino og svømmehall.

Et regionsenter II har befolkningsunderlag på over 10 000 innbyggere. I tillegg til de tilbud som finnes på regionsenternivå I bør det her også finnes forretninger av typen varehus, teppe- og gardinforretning, pelsforretning, kunst- og antikvitethandel, apotek mv. Naturlige former for kontorservice vil være eiendomsmedler, reklamebyrå ev. annonsebyrå. Offentlige tilbud bør være gymnas, yrkesskoler, større sykehjem, enklere sykehus og større bibliotek.

Et hovedsenter skal ha spesialforretninger som kan fylle ethvert behov i et moderne samfunn. Det bør i tillegg finnes variert tilgang på konsulents tjenester, større sparebanker, forretningsbanker og forsikringselskaper, distriktskontorer for statlige etater mv. Fylkesadministrasjon finnes vanligvis. Av institusjoner bør finnes videregående og høyere utdanningsinstitusjoner, sykehus, sentralbibliotek samt visse andre kulturinstitusjoner.

Fossans studie byr på en svakhet. Den vakler i å plassere høyere ordens byer i en entydig kategori. Litt for ofte har vi måttet bruke nivåplassering 1-2 eller 2-1 når vi skal ordne byene etter en skala fra 1 til 4, der 1 angir høyeste sentralitet og 4 laveste.

Om vi ser bort fra denne innvendingen og betrakter tabell 7.1, ser vi at det er en tendens til at høyere ordens byer har dårlige eller middels boligindeksverdier, mens lavere ordens byer har de beste boligindeksverdiene.

Vi kan forklare dette med at lavere ordens byer delvis ifølge sin definisjon har lavt folketall, slik at effekten av folketall igjen viser seg. Men om vi skal komme nærmere en forklaring på det tilsynelatende paradoks at byer på et lavere nivå i den regionale arbeidsdelingen har bedre boligstandard enn byer på et høyere nivå, må vi se på sammensetningen av boligmassen innen byene. Vi må fokusere på og forklare grader av polarisering i boligstandard innen hver enkelt by.

8. GEOGRAFISKE VARIASJONER I BOLIGSTANDARD INNEN BYER

8.1. Variasjoner i boligmessig ulikhet mellom byer

Vi har nevnt at gjennomsnittlig boligstandard er noe dårligere i større, høyere ordens byer enn i mindre, lavere ordens byer. Umiddelbart kan dette synes rart. I høyere ordens byer skulle det jo nettopp finnes et visst innslag av de sosioøkonomiske grupper som kunne etterspørre den beste del av boligmassen.

8.1.1. Boligmessig polarisering

Vi skal forsøke å forklare dette ved å se på det vi vil kalle den boligmessige polarisering. Med det mener vi graden av spredning i boligindeksenenes fordeling på høye og lave verdier for de enkelte kretser i en by. Figur 8.1 viser spredningen målt med standardavviket av kretsverdiene for alle kretsene i tettstedene. Høy verdi på standardavviket betyr at det er stor spredning i kretsenes indeksverdier, mens lav verdi tyder på at verdiene er relativt tett samlet om gjennomsnittsverdien.

Tabell 8.1 viser de mellomstore byene ordnet etter avtakende boligmessig polarisering målt som standardavviket av kretsverdiene på boligindeksen. Vi ser at byer med høyere sentralitet har større boligmessig ulikhet enn byer med lavere sentralitet. Vi ser også at de flersidige industri-sentralstedene (IS-X) har gjennomgående større boligmessig ulikhet enn de én- og tosidige industri-sentralstedene (IS-1, IS-2). I så måte likner disse funnene de vi gjorde i tabell 7.1 over sammenheng mellom gjennomsnittlig boligstandard og næringsprofil.

Korrelasjonsanalyse viser at boligmessig polarisering (standardavvik) er positivt korrelert både med dårlig gjennomsnittlig boligstandard i byene ($r = 0,64$) og folketall ($r = 0,37$). Om vi istedenfor standardavvik bruker variasjonsbredden som mål på boligmessig ulikhet forsterkes sammenhengene med folketall ($r = 0,65$).

8.1.2. Hvorfor polariseres boligmassen?

Det skulle nå være mulig å antyde at når den gjennomsnittlige boligstandard i større, høyere ordens byer er lav, så skyldes dette at boligmassen i disse byene er mer sammensatt enn i mindre og mer sosioøkonomisk ensartede byer. De større byene har antakeligvis både det beste og det verste av boligstandard, men fordi vår indeks er rettet mot mangler ved boligene, trekker den dårlige delen av boligmassen helhetsinntrykket ned.

Det betyr ikke at den dårlige gjennomsnittlige boligstandard i de større byene ensidig er et produkt av en spesiell registreringsmåte. Det synes å være allment akseptert at boforholdene i større byer er problematiske. Erling Berge (1971:38) summerer opp funn fra Boforholdsundersøkelsen 1967 slik:

"Det må vere grunn til å streke under at totalt vil berre 28 prosent av storbybuarane velje same bostadstype om dei stod fritt. Og av desse er det lavstatusgruppene som i sterkest grad vel same stadstype. Med andre ord: mellomklassens krav til livsstandard fell ikkje saman med det storbyen i dag tilbyr. Kor vidt småby eller småstad fyller krava er i grunnen eit anna spørsmål. Men dei som bur der i dag er tydeleg betre nøgd enn storbybuarane".

8.2. Variasjoner i boligmessig ulikhet innen byer

8.2.1. Hvordan polariseres boligmassen?

Vi har sagt at den boligmessige polarisering tiltar med folketallet og forklart dette med økende sosioøkonomisk differensiering. Belegg for dette hadde vi i skillet mellom flersidige og én- og tosidige industrisentralsteders boligindeksverdier (tabell 7.1) og boligulikhet (tabell 8.1) (se også Aase og Dale, 1978: 77-80).

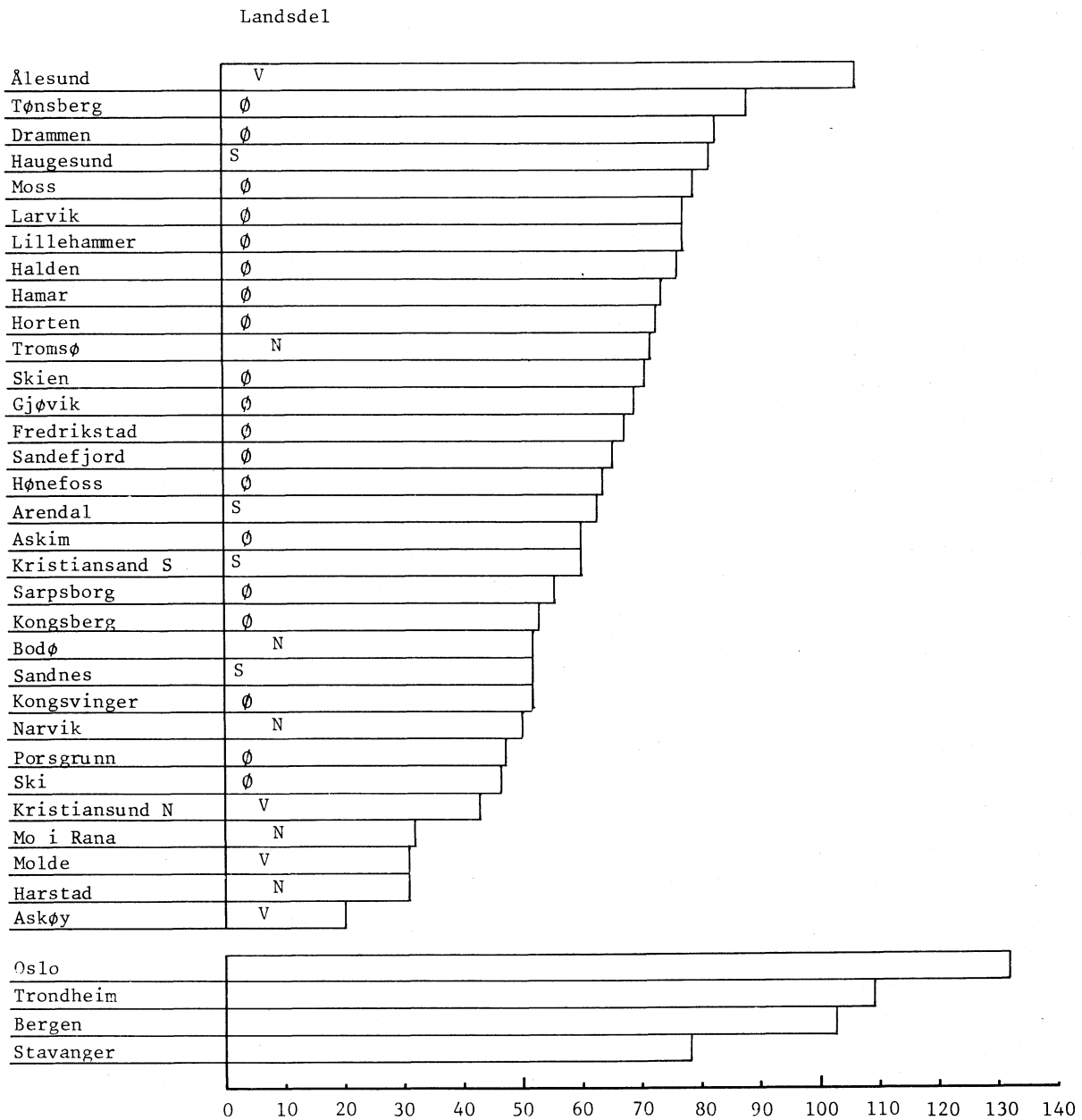
Denne polariseringen skjer gjennom boligmarkedet.

Det finnes grovt sett to tradisjoner innenfor samfunnsvitenskapene til å analysere denne fordelingssituasjonen. Den ene er forankret i nyklassisk økonomisk teori. Ifølge den vil tilgangen på bolig ha med forhold både på etterspørsels- og tilbudssiden å gjøre. Etterspørselssiden vil være avhengig av markedssituasjonen og kjøpernes finansieringsmuligheter. Jo flere etterspørere det er i boligmarkedet, jo lettere vil det være å holde foreldete og dårlige boliger i bruk, men jo større vil også presset mot nyreising og fornyelse bli.

Tilbudssiden vil være betinget av egenskaper ved den bestående boligmassen og ved takten i utbygging og fornyelse. I pressområder kan det være mange forhold som hindrer eller hemmer nybygging og boligfornyelse.

Den andre tradisjonen er mer normativ og finnes særlig innenfor moderne sosiologi og sosialgeografi. Et av dens viktigste anliggender er å utvikle behov som en analytisk kategori (Büchert, 1981). Innenfor et slikt synsett vil konflikten mellom behov og kjøpekraft bli gjort til gjenstand for drøfting. Under ideelle forhold skulle behovet styre folks atferd på boligmarkedet. Det er imidlertid flere grunner til at et behov for bolig tilpasset familiestørrelse, livsstil og krav til standard og lokalisering ikke kan oppfylles for alle.

Figur 8.1. Standardavvik for kretsens verdier på boligindeksen for 32 byer - mål for boligmessig ulikhet

Tabell 8.1. Næringsstruktur og sentralitet*, mellomstore byer. Byene ordnet etter synkende boligmessig polarisering (standardavvik)

	Standardavvik	Næringsstruktur			Sentralitet
		1950	1960	1970	
Ålesund	105,6	S	S	S	2-1
Tønsberg	88,3	S	S	S	2-1
Drammen	83,2	IS-X	IS-X	IS-X	1
Haugesund	82,4	S	S	S	2
Moss	78,8	I-X	I-X	IS-X	1-2
Larvik	77,3	IS-X	S	S	2
Lillehammer	76,9	S	S	S	2-1
Halden	75,6	I-2	I-2	IS-X	2
Hamar	73,8	S	S	S	2-1
Horten	72,9	I-1	M	A	2
Tromsø	71,7	S	S	S	1
Skien	70,7	IS-X	IS-X	IS-X	2-1
Gjøvik	68,7	I-2	IS-X	S	2-1
Fredrikstad	67,0	I-X	I-X	IS-X	1-2
Sandefjord	65,1	A	S	S	2
Hønefoss	64,1	IS-X	IS-X	S	2
Arendal	63,4	S	S	S	2-1
Askim	60,5	I-1	I-1	IS-1	3
Kristiansand	60,0	S	S	S	1
Sarpsborg	54,5	I-1	I-1	IS-2	2
Kongsberg	52,8	I-1	IS-1	IS-1	2
Bodø	51,7	S	S	S	2-1
Sandnes	51,6	I-2	I-2	IS-X	2
Kongsvinger	51,5	S	S	S	2-3
Narvik	49,9	S	S	S	2
Porsgrunn	47,1	I-2	I-1	IS-X	2
Ski	45,7	S	-	-	2
Kristiansund	42,7	S	S	S	2
Mo i Rana	32,0	I-1	I-1	IS-1	2
Molde	31,3	S	S	S	2
Harstad	31,0	S	S	S	2
Askøy	19,5	-	-	-	4

* For definisjon av næringsstruktur og sentralitet, se tabell 7.1.

Viktigst er kjøpekraftens begrensning av behovsrealiseringen: "Boligene er ... fordelt etter kjøpekraft og etterspørsel, ikke etter behov". (Bull, 1978: 8.) Når kjøpekraften blir så avgjørende i byene skyldes det at nettopp her er tilgangen på boliger vanskeligst. Større byer vil, i alle fall inntil nylig¹⁾, være viktige flyttemål med det press på boligmarkedet som det innebærer. Tilgangen på boliger utvikler seg ikke raskt nok til å møte etterspørselen.

8.2.2. De dårligste strøkene

De større byene vil også ofte ha en bestand av gamle boliger med lav standard. Disse boligene ligger oftest i sentrum, i den opprinnelige bykjernen eller i omkringliggende bruks- og industristeder som er vokst inn i tettstedet etter hvert. Sammenhengen mellom dagens boligstandard og tidligere bybebyggelse er vist med eksempel fra fire byer (fig. 8.2-8.5)²⁾. Disse boligene utgjør det laveste nivået i byens bolighierarki. Når de etterspørres på dagens boligmarked skyldes det ikke behov for små og dårlige boliger, men at disse boligene er billigst. De etterspørres derfor av grupper med svak kjøpekraft som pensjonister og enslige forsørgere, eller av grupper som er i ferd med å etablere seg på boligmarkedet (unge hushold).

En av de få positive trekk ved disse boligene er likevel sentral beliggenhet.

Boligindeksen er spesielt konstruert for å avdekke dårlige boområder. Det er derfor viktig å definere visse grenser for å få tak i hvor de dårlige boområdene er lokalisert.

8.2.3. Noen kutt i inndelingen

Jørgensen (1982) har rangert alle kretsene i Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger på grunnlag av indeksverdiene og delt dem i tyvendedeler etter fallende indeksverdier. Den dårligste tyvendedelen strekker seg fra 597 til 440 indekspoeng, den neste fra 439 til 378. Om vi hadde brukt de tilsvarende verdiene ville to kretser, én i Tønsberg og én i Drammen, havnet i den dårligste gruppen. I neste gruppe ville ytterligere syv kretser havne, to i Ålesund, to i Tønsberg, én i Hamar, én i Lillehammer og én i Moss.

8.2.3.1. Indeksverdi 300 og over

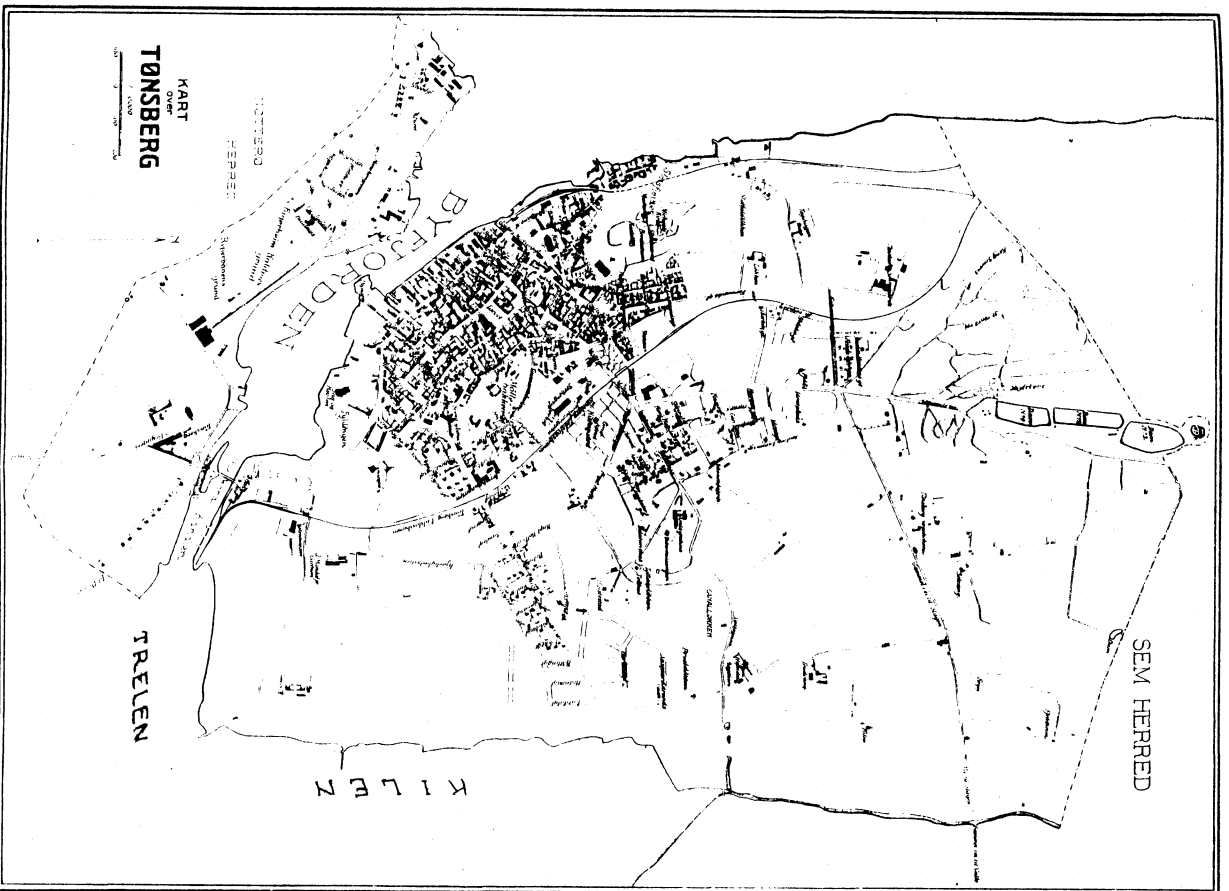
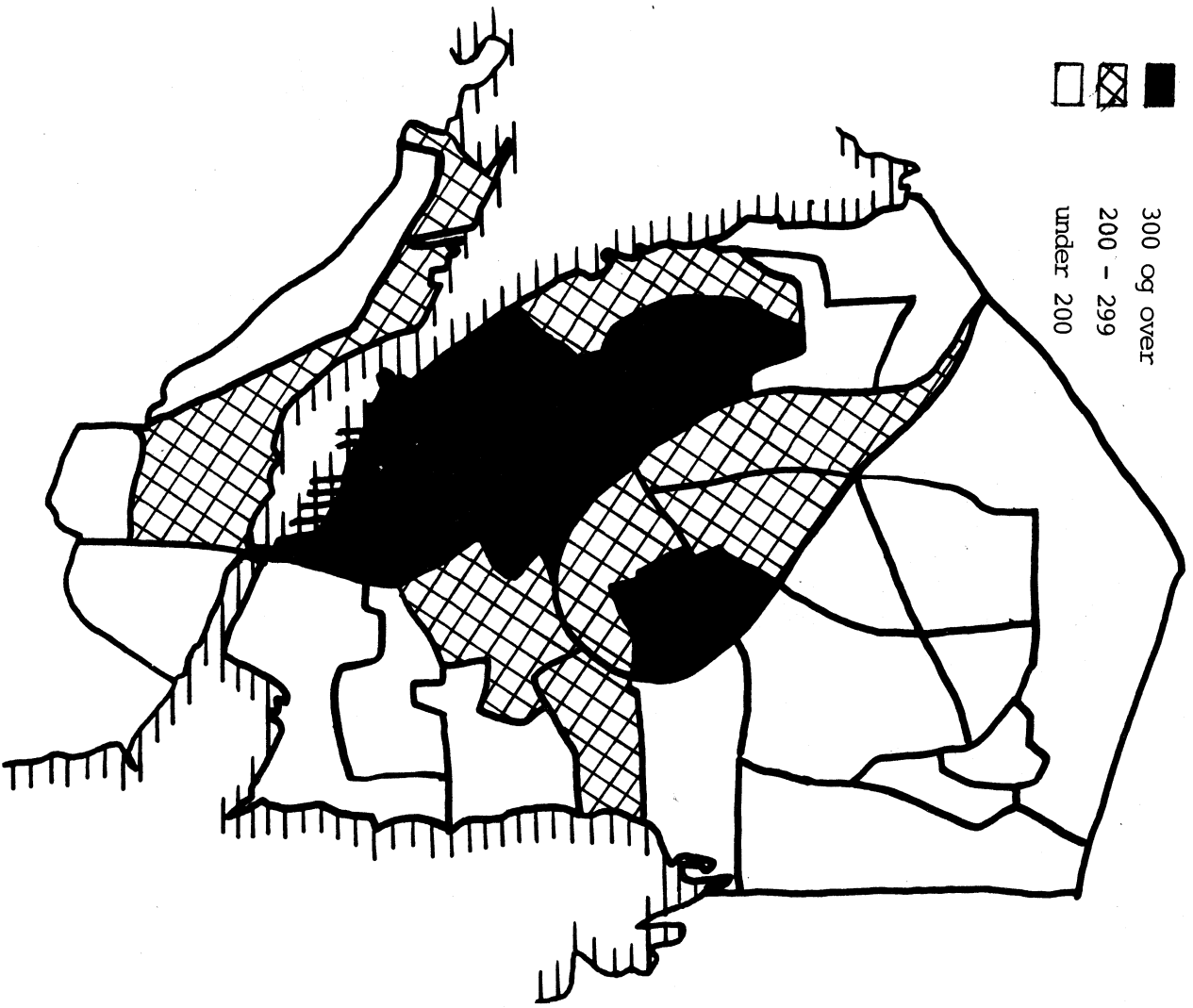
Vi har forsøksvis skilt ut kretser med indeksverdi 300 eller høyere, i alt 62 kretser. Disse kretsene omfatter en samlet befolkning på 15 593 personer i 17 av de 32 byene. Fem byer har over 1 000 innbyggere i slike kretser: Ålesund 3 572, Drammen 2 386, Halden 2 289, Tønsberg 1 713 og Fredrikstad 1 465. Den relative andel av tettstedets befolkning som bor i kretser med indeksverdi 300 og over er vist i figur 8.6. Vi ser av figuren at Ålesund og Halden har en ganske stor andel dårligere boligmasse. Om vi ser bort fra Ålesund og Tromsø er kretser med indeksverdi 300 og over et utpreget Østlands- og Sørlandsfenomen. I tabell 8.2 er alle kretser med indeksverdi 300 og over listet.

1) Den såkalte turnaroumdtrendens (Ahnstrøm, 1980, Brox, 1980, Myklebust (1982)) betydning for utviklingen på boligmarkedet vet vi ennå ikke noe om. 2) Alle de gamle kartene er hentet fra A. Helland (1898-).

Figur 8.2. Tønsberg sentrum ca. 1910 og områder med dårlig boligstandard 1980

Indeksverdi

- 300 og over
- 200 - 299
- under 200

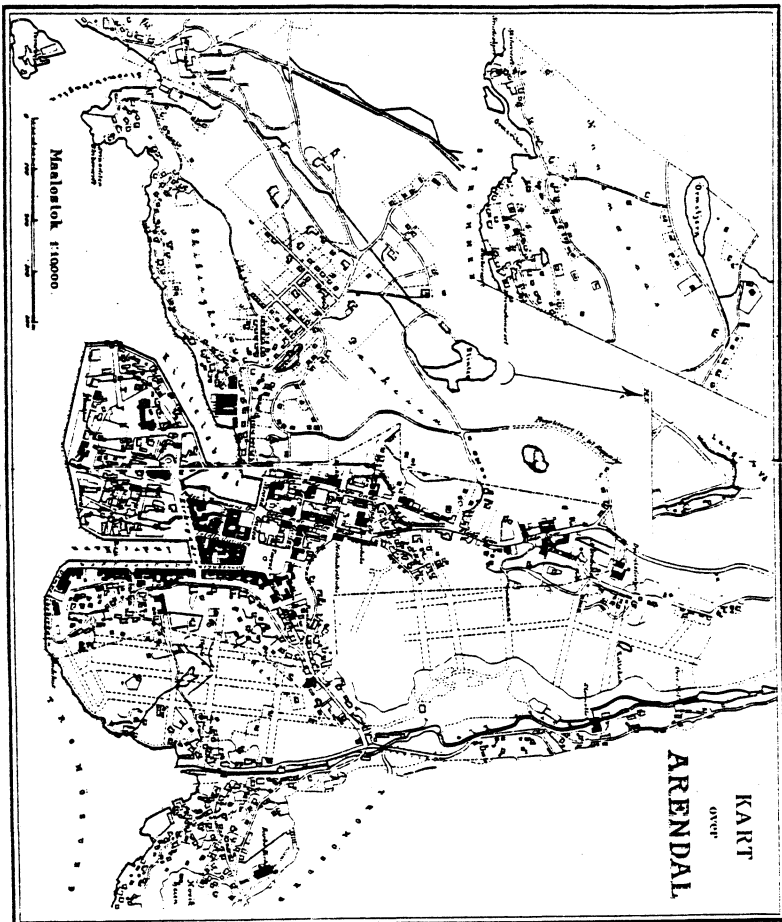
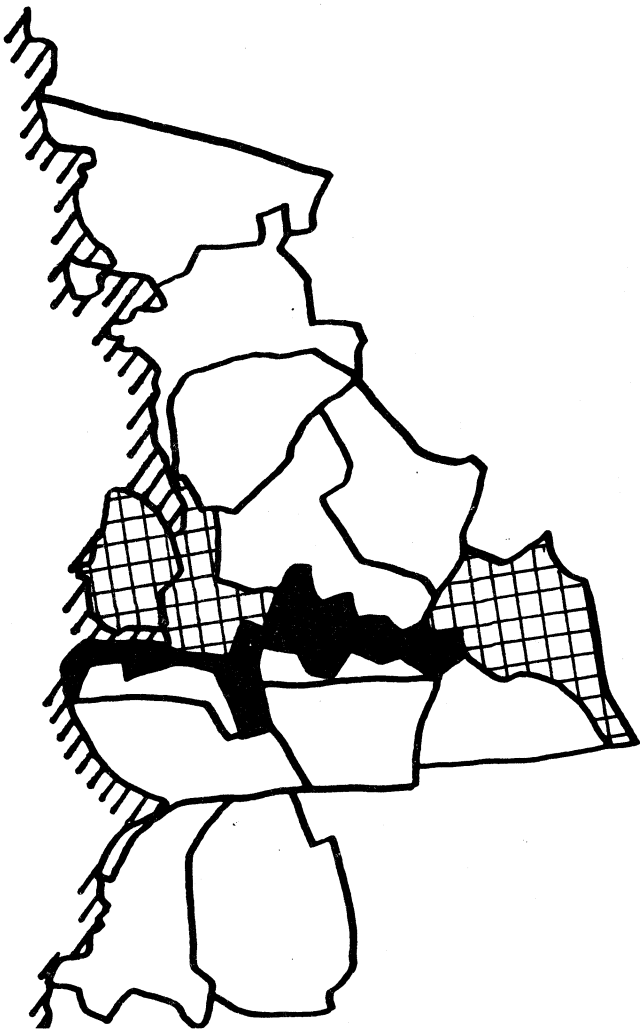
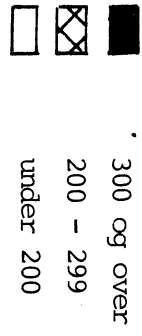

Utsnittet er utarbeidet av Statens kartvesen

© Statens kartvesen

Figur 8.3. Arendal sentrum ca. 1910 og områder med dårlig boligstandard 1980

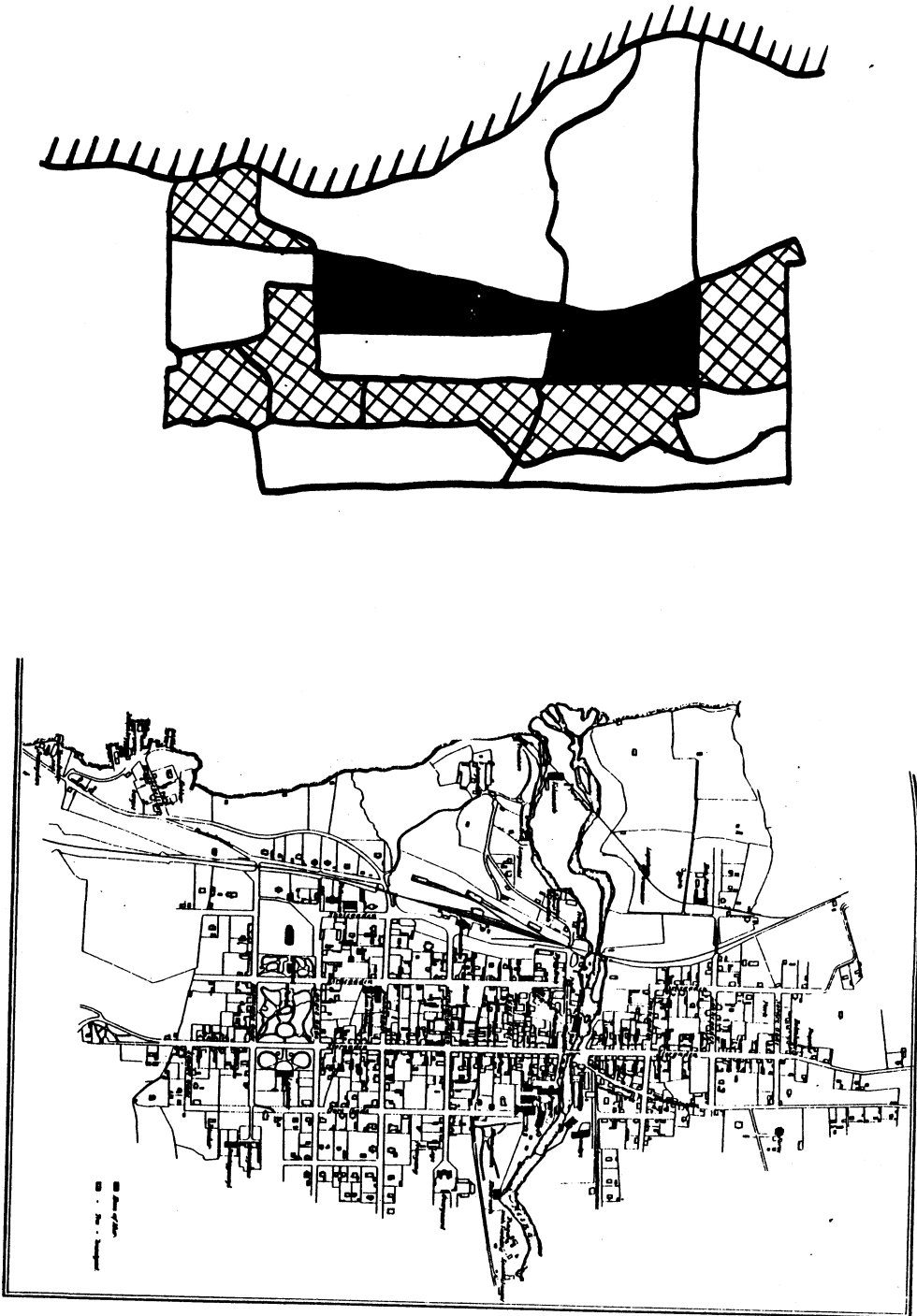
Indeksverdi

Figur 8.4. Lillehammer sentrum ca. 1910 og områder med dårlig boligstandard 1980

Indeksverdi

■	300 og over
▣	200 - 299
□	under 200

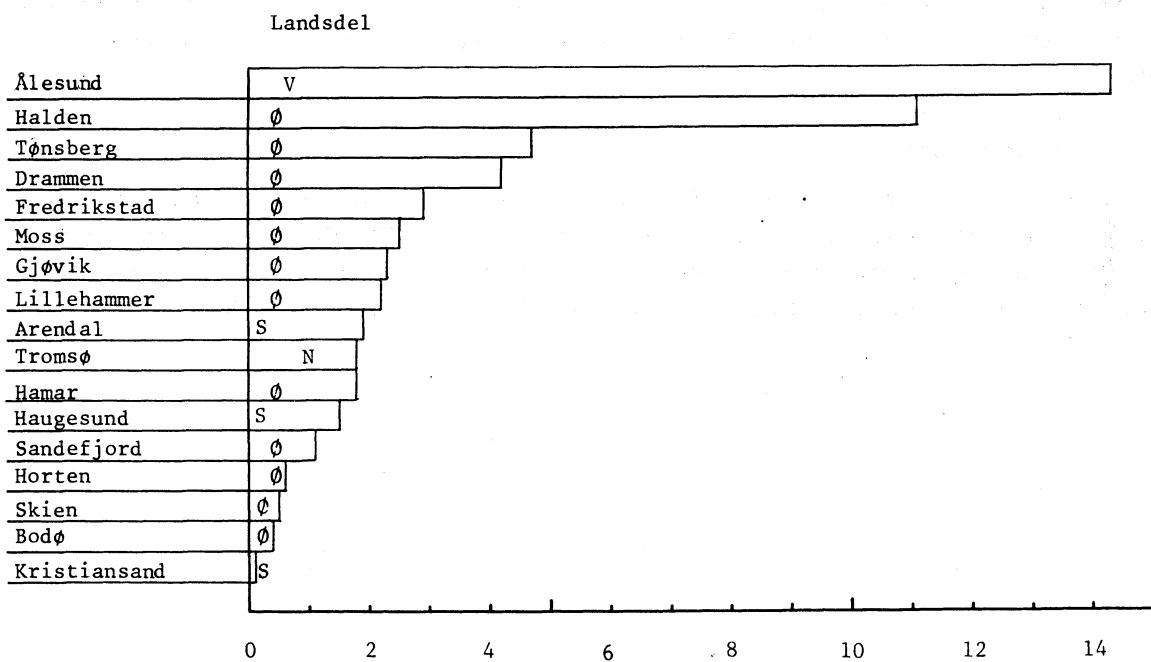
8.2.3.2. Indeksverdi 200-299

29 av de 32 byene har kretser med indeksverdi 200-299. Vi har tatt med kart (figur 8.8-8.36) som viser lokaliseringen av kretser med indeksverdi 300 og over (svart) og 200-299 (skravert). I byer som også har kretser med indeksverdi 300 og over, legger kretsene med verdi 200-299 seg gjerne like utenfor disse. I byer uten kretser med indeksverdi 300 og over utgjør kretsene med indeksverdi 200-299 oftest bykjernen. Vi bør derfor kunne si at kretser med verdi 200-299 tilhører indre bysyndromet.

8.2.3.3. Indeksverdi under 200

3 byer har ikke kretser med indeksverdi 200 eller over i det hele tatt. Det gjelder Askøy, Molde og Mo i Rana. Forsøk på å skille ut kretser med verdier under 200 gir ikke noe meningsfylt bilde. Vi møter her det forhold at vi har med en mangelindeks å gjøre. For å skille det gode fra det svært gode burde vi hatt en indeks som var innrettet på å kartlegge gode boforhold.

Figur 8.6. Personer i privat husholdning. Andel i prosent som bor i kretser med boligindeks 300 og over

Tabell 8.2. Kretser med indeksverdier 300 og over

Tettsted ^{x)}	Kretsnavn	Krets nr.	Verdi	Innb.
Drammen	Strømsø 1	0601	455	77
Tønsberg	Sentrum/Slottsfjellet 8	0108	448	86
Hamar	Sentrum øst	0407	434	201
Lillehammer	Hammartun	0605	412	111
Ålesund	Apotekertorget	0206	410	361
Tønsberg	Sentrum/Slottsfjellet 7	0107	403	236
Tønsberg	Sentrum/Slottsfjellet 5	0105	397	155
Ålesund	Skutvika	0204	386	377
Moss	Mossesundet øst	0502	384	50
Ålesund	Brunholmen	0205	375	592
Ålesund	Kipervika	0303	372	500
Drammen	Gulskogen-Sundhaugen 1	0501	370	65
Hamar	Sentrum	0406	362	266
Sandefjord	Rukla	0105	362	85
Ålesund	Skansen	0301	354	274
Tønsberg	Stensarmen/Træleborg 1	0301	349	506
Fredrikstad	Glemmen kirke	0306	347	235
Tønsberg	Sentrum/Slottsfjellet 6	0106	346	78
Drammen	Bragernes sentrum 1	0301	346	428
Skien	Moflatekrysset	0511	343	146
Tromsø	Landskirka/Garveristranda	0109	340	175
Haugesund	Sentrum 13	0513	340	88
Gjøvik	Sentrum 2	0402	339	300
Haugesund	Sentrum 9	0509	336	92
Fredrikstad	Torvet	0305	335	118
Moss	Verket	0512	334	132
Drammen	Bragernes sentrum 3	0303	333	109
Fredrikstad	Torsvikberget	0403	332	285
Drammen	Tangen-Åskollen 4	0704	331	111
Haugesund	Sentrum 4	0504	331	84
Haugesund	Sentrum 7	0507	331	82
Tromsø	Rådhuskretsen	0114	330	70
Drammen	Strømsø 4	0604	330	272
Moss	Sentrum 2	0504	329	171
Tønsberg	Sentrum/Slottsfjellet 3	0103	326	317
Sandefjord	Aagaard	0106	325	133
Moss	Bjerget/Næsset	0506	323	124
Tromsø	Prostjordet	0119	322	183
Drammen	Bragernes sentrum 8	0308	321	372
Sandefjord	Nybyen	0104	321	117
Bodø	Flatvold	0405	321	104
Fredrikstad	Holmen øst	0401	320	502
Halden	Sydsiden	0301	320	1 078
Kristiansand S	Gimlemoen-Jegersberg	0915	320	72
Drammen	Bragernes sentrum 2	0302	319	92
Halden	Porsnes/Fosseløkka	0207	317	1 211
Fredrikstad	Gamlebyen	0105	316	325
Ålesund	Storledbakken	0304	314	743
Arendal	Bendiksklev/Langbryggen	0104	310	113
Tromsø	Vognmannskretsen	0116	309	100
Drammen	Strømsø 8	0608	308	229
Ålesund	Storhaugen	0203	308	725
Lillehammer	Brubakken	0602	307	232
Moss	Hollenderbjerget	0507	304	268
Tønsberg	Banesløyfen 3	0203	304	335
Tromsø	Håndverkeren	0103	304	102
Haugesund	Sentrum 5	0505	304	94
Arendal	Blødekjær	0103	302	313
Horten	Havneområde/Lystlunden	0306	301	99
Gjøvik	Sentrum 3	0403	301	51
Drammen	Øren-Underlia 3	0203	300	80
Drammen	Bragernes sentrum 7	0307	300	323

x) Alle observasjoner ≥ 300 ligger i tettstedenes sentralkommuner.

8.2.4. Kretsprofiler

Siden indeksen er satt sammen av indikatorer kan kretser med like indeksverdier ha ulike indikatorverdier. Noen utvalgte kretsers indikatorprofiler er vist i figur 8.7.

Det kunne i utgangspunktet være grunn til å frykte at vi ved å sette grensen for hva som er dårlig boligstandard for en krets ved indeksverdi på minst 200 eller minst 300, også ville få med som dårlige en del kretser der boforholdene for så vidt var gode nok, men der utslag på et par indikatorer gav indeksen et misvisende uttrykk. Et slikt eksempel kunne f.eks. være Frogner i Oslo indre by vest. På grunn av gammel og leiegårdsdominert bebyggelse kunne en krets her teoretisk score 200 poeng bare på disse to indikatorene.

En gjennomgang av datamaterialet viser at vi ikke har råket bort i slike forhold i de byene vi har undersøkt. En forklaring på det kan være at høystatusstrøk i eldre leiegårdsbebyggelse foreløpig er et rent storbyfenomen. Det nærmeste vi kommer en slik tilstand er noen kretser i Alesund. Figur 8.7.4 viser en slik krets der boligmassens alder og bebyggelsens høyde slår relativt sterkt ut. Imidlertid ser vi at andre indikatorer, først og fremst disposisjonsforhold, er sterkt representert. Det skulle derfor ikke være betenkeligheter ved å godta indekstallene.

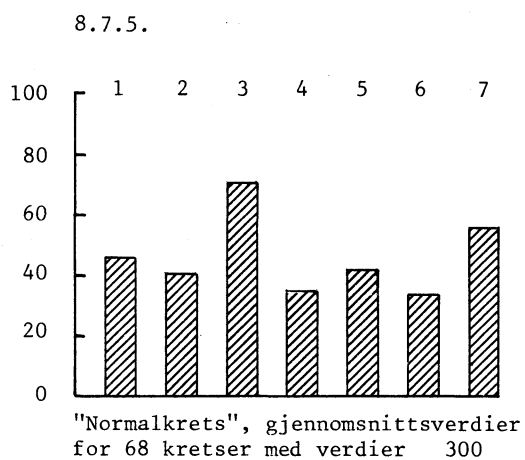
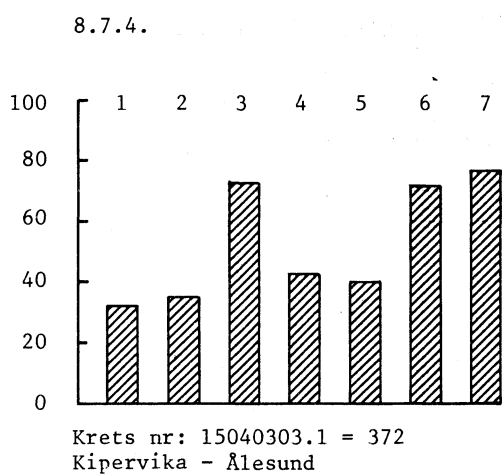
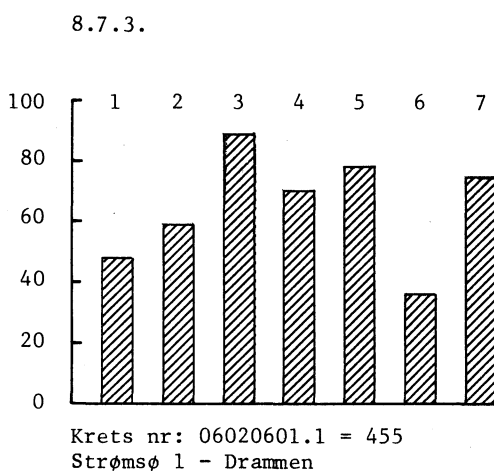
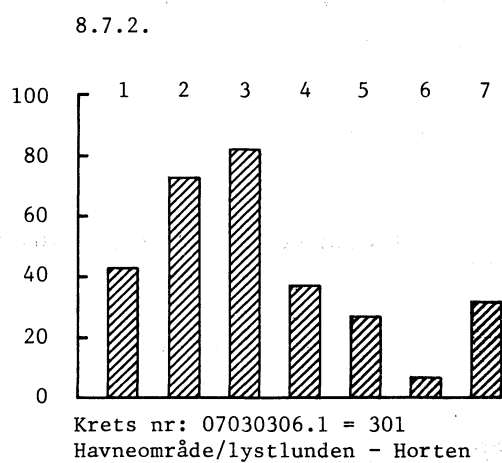
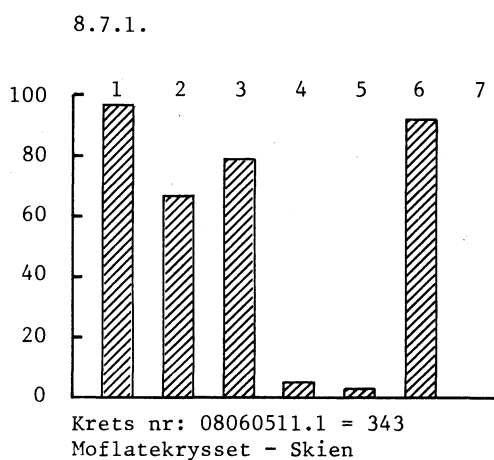
En annen situasjon har vi i figur 8.7.1 der vi ser en Skienskrete med relativt ny boligmasse. Den sanitære standard er god. Bebyggelsen er høy og boligene er små og trangbodde. Disposisjonsforholdet til boligene er ugunstig. En krets som denne viser noe av styrken ved å bruke en indeks. Boligstandarden er motsetningsfylt, gode og dårlige boligkvaliteter er blandet. De ekstremt negative av indikatorene gir utslaget.

Figur 8.7.2 viser at også innen byområdene finnes det lav bebyggelse av ganske dårlig standard.

Figur 8.7.3 viser den dårligste av alle kretsene som inngår i undersøkelsen. Vi ser at indikatorene for disposisjonsforhold og boligmassens alder slår sterkt ut, men det er her særlig grunn til å merke seg den dårlige sanitærstandard. 3 av 4 boliger mangler eget WC og nærmere 4 av 5 har ikke eget bad/dusj.

En gjennomsnittlig "dårlig" boligkrets er vist i figur 8.7.5. Fordelingen på indikatorene er framkommet ved å bruke gjennomsnittsverdiene av alle kretsindikatorer for kretser med indeksverdi 300 eller over. Vi ser at de tre indikatorene som registrerer små rom, rene leieforhold og gammel boligmasse, slår sterkest ut. Om vi imidlertid slår sammen indikatorene for mangel på WC og bad/dusj til en sanitærindikator, blir denne den indikatoren som veier tyngst.

Figur 8.7. Indikator- og indeksverdier i utvalgte kretser

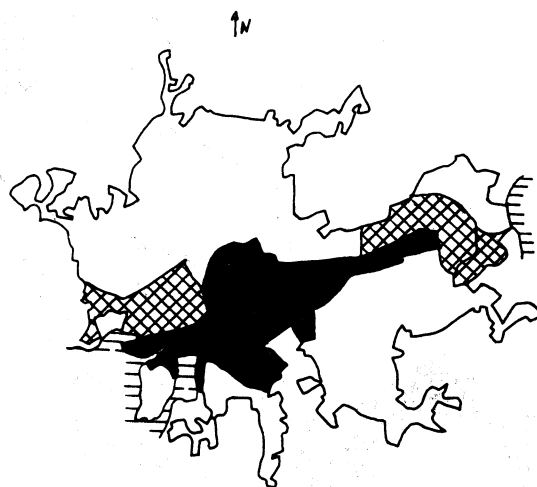

Figur 8.8-8.36. Kart over byer som har kretser med boligindeksverdi 200 og over.

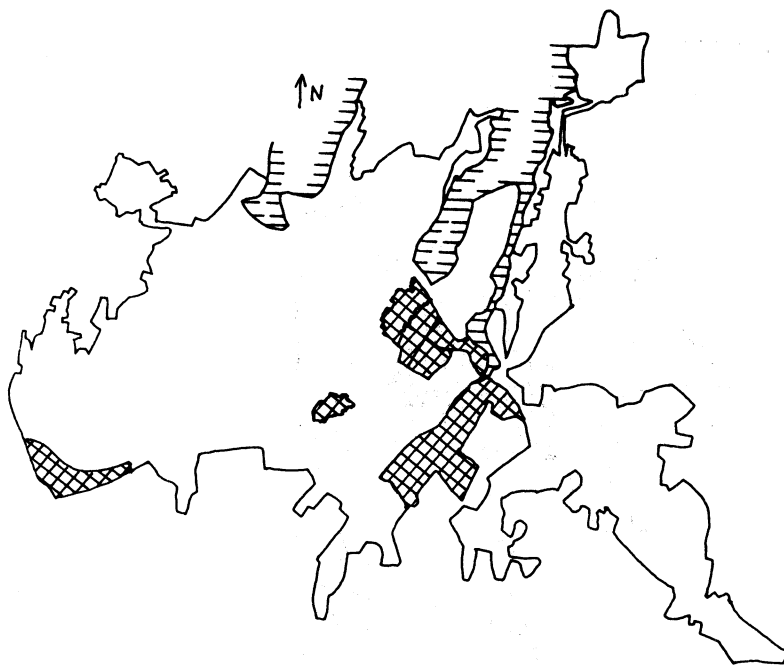
- - kystlinje
- - tettstedsgrense, kretsgrense i skraverte områder
- - indeksverdi 300 og over
- - indeksverdi 200-299
- - indeksverdi under 200

Målestokk ca. 1:100 000.

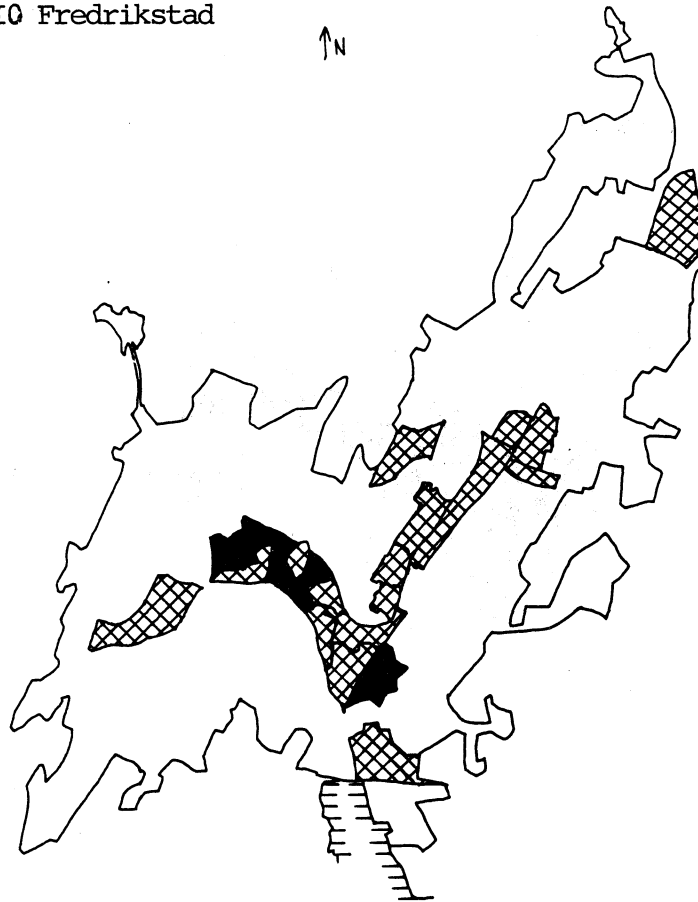
Figur 8.8. Halden

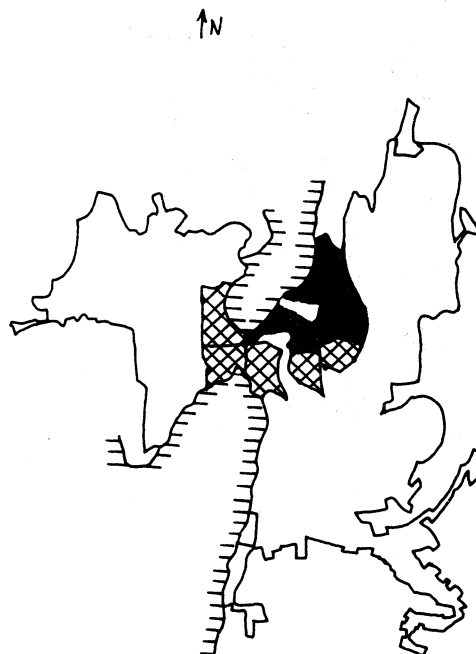
Figur 8.9. Sarpsborg

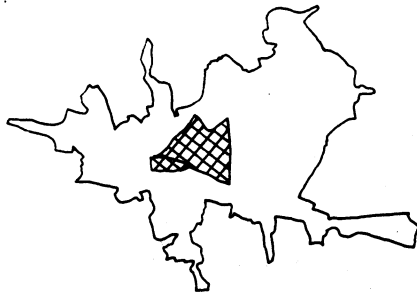
Figur 8.I0 Fredrikstad

Figur 8.II. Moss

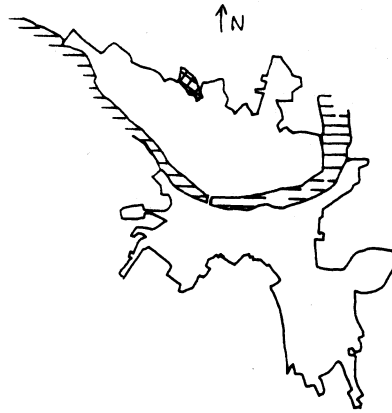
Figur 8.I2. Askim ↑N

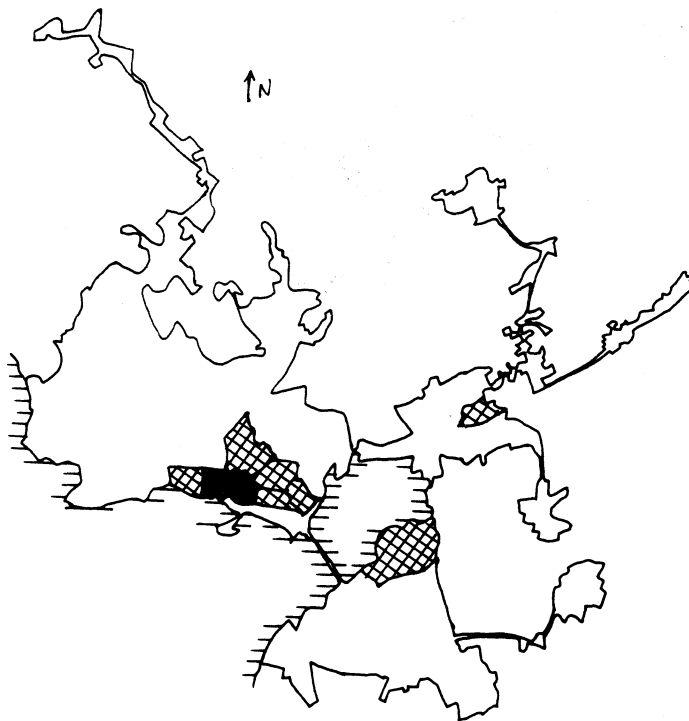
Figur 8.I3. Ski ↑N

Figur 8.I4. Kongsvinger

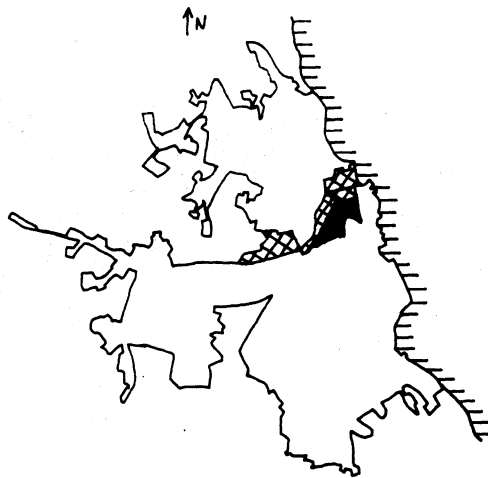
Figur 8.I5. Hamar

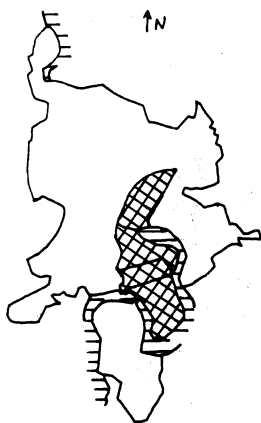
Figur 8.I6. Lillehammer

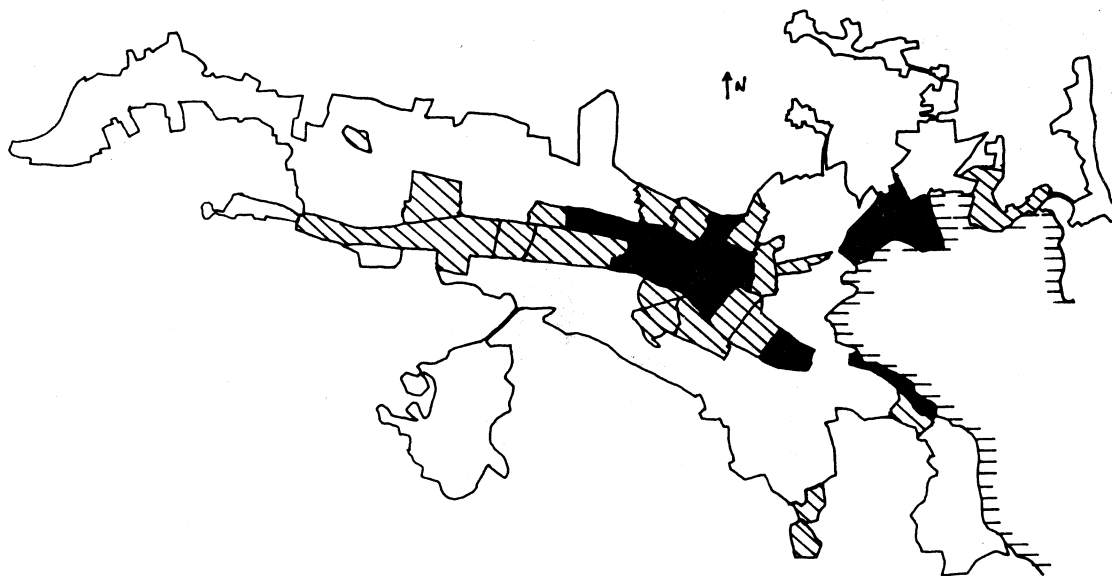
Figur 8.I7. Gjøvik

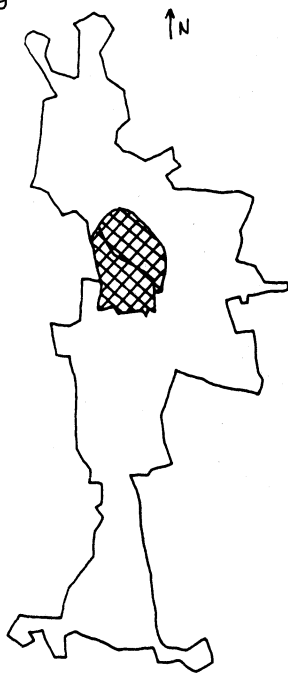
Figur 8.I8. Hønefoss

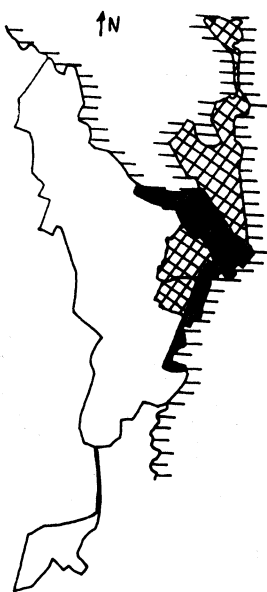
Figur 8.I9. Drammen

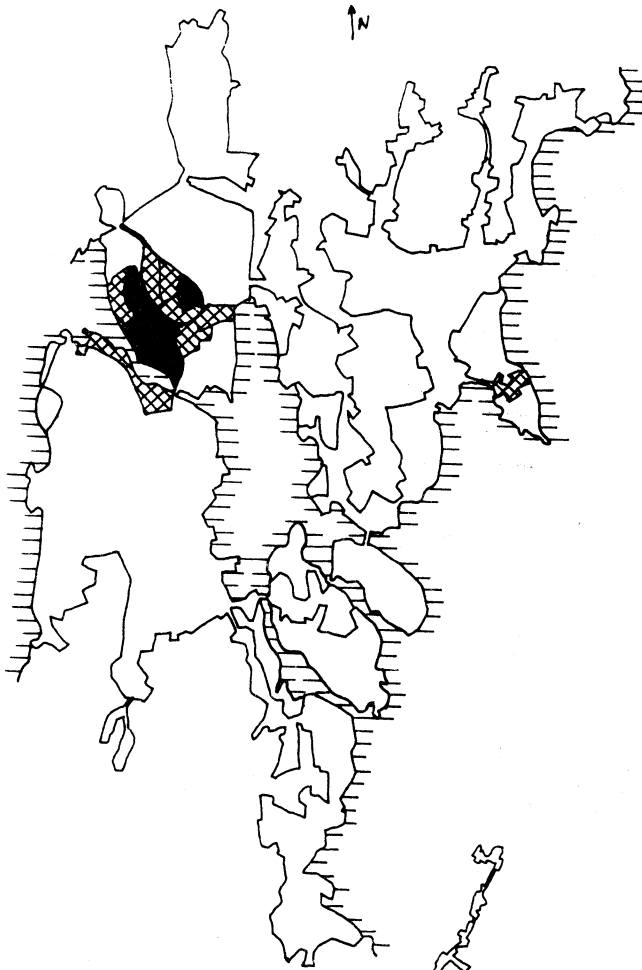
Figur 8.20. Kongsberg

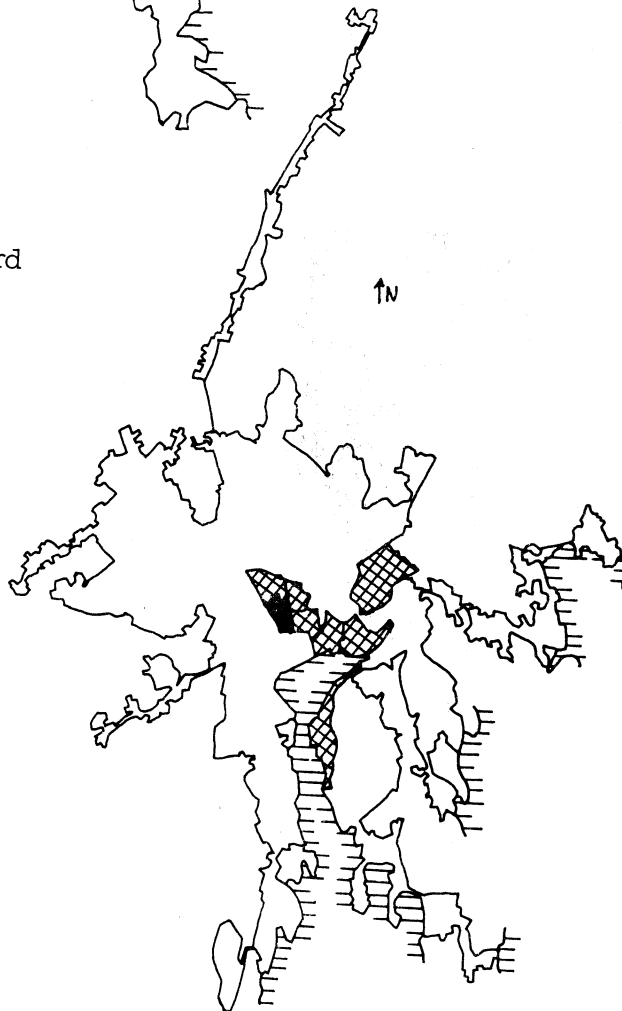
Figur 8.2I. Horten

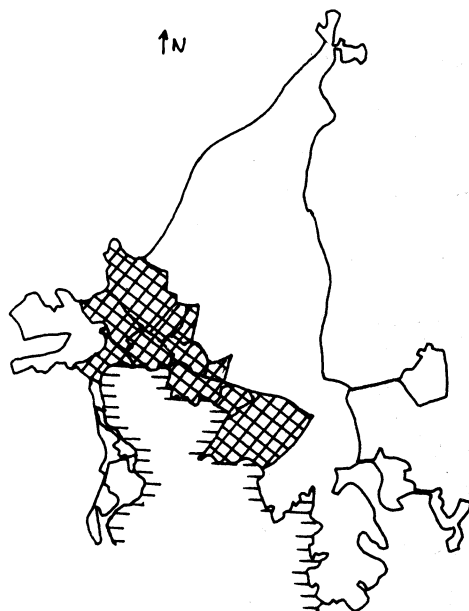
Figur 8.22. Tønsberg

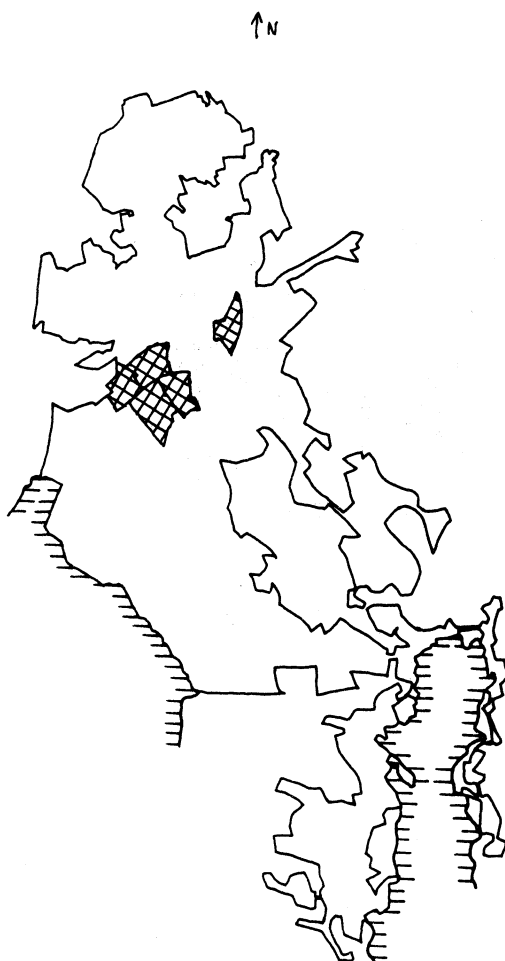
Figur 8.23. Sandefjord

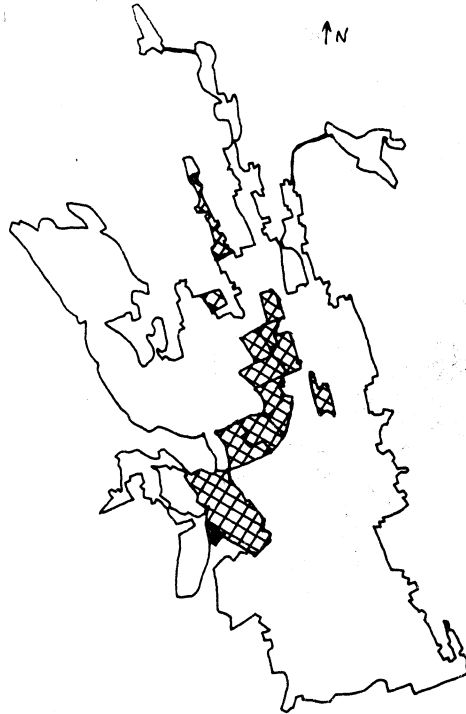
Figur 8.24. Larvik

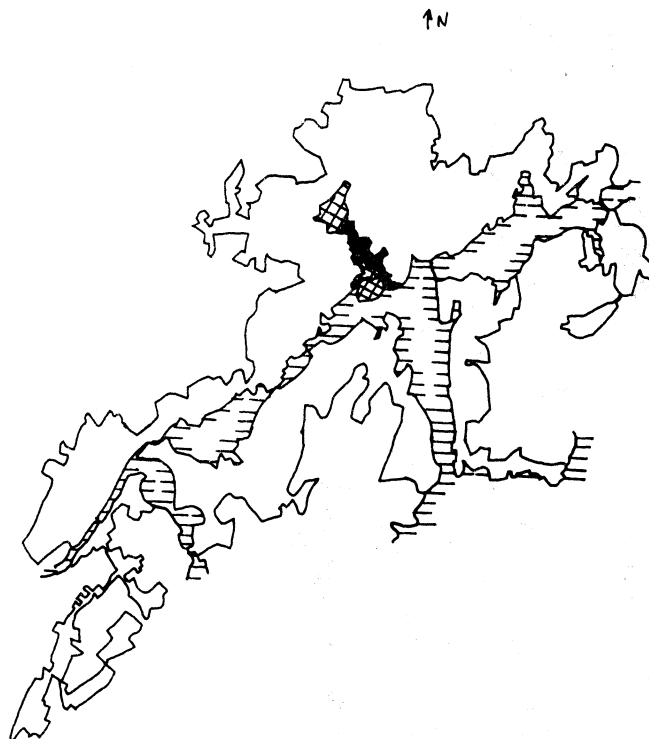
Figur 8.25. Porsgrunn

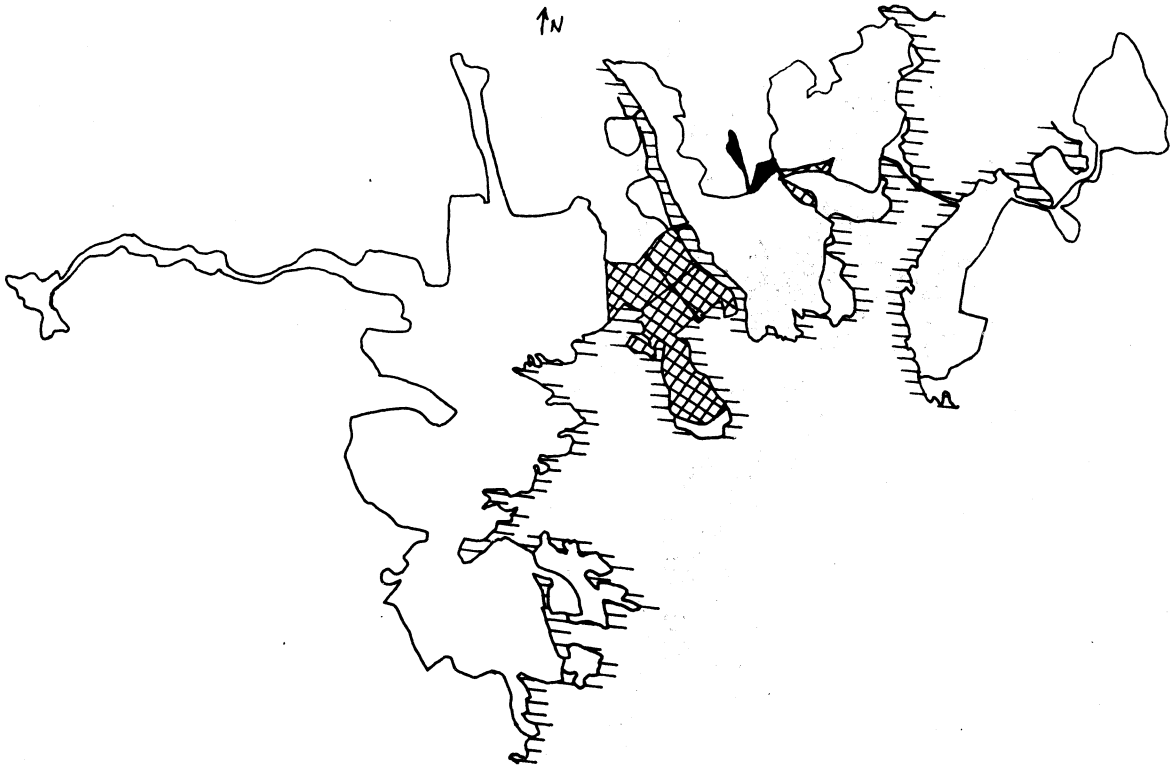
Figur 8.26. Skien

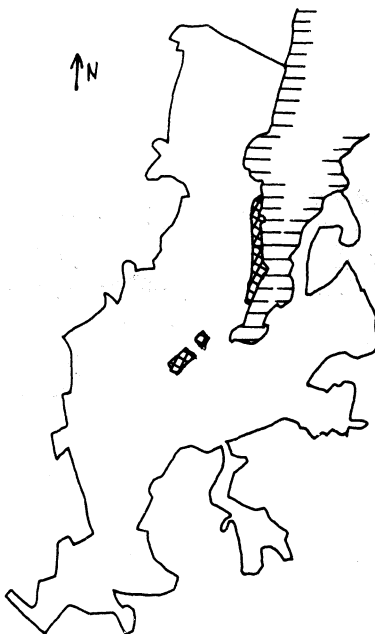
Figur 8.27. Arendal

Figur 8.28. Kristiansand

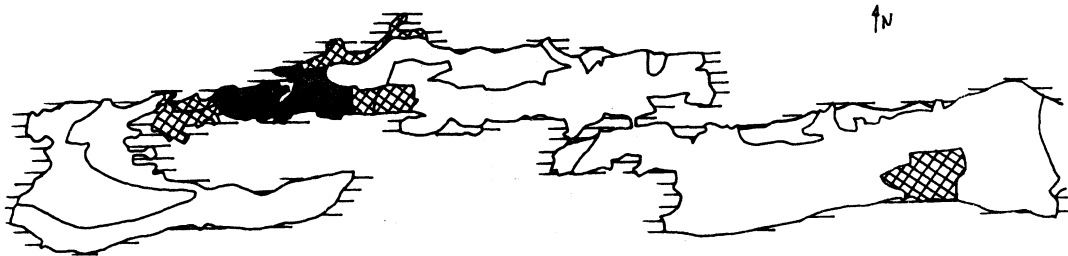
Figur 8.29. Sandnes

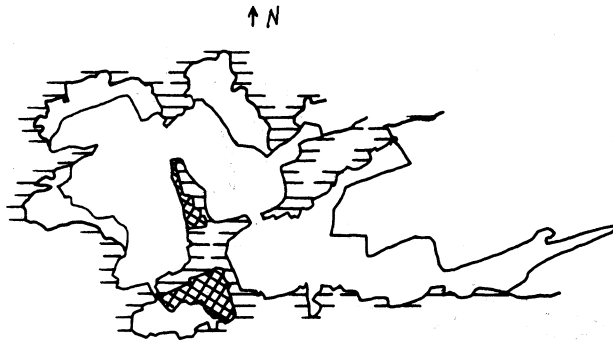
Figur 8.30. Haugesund

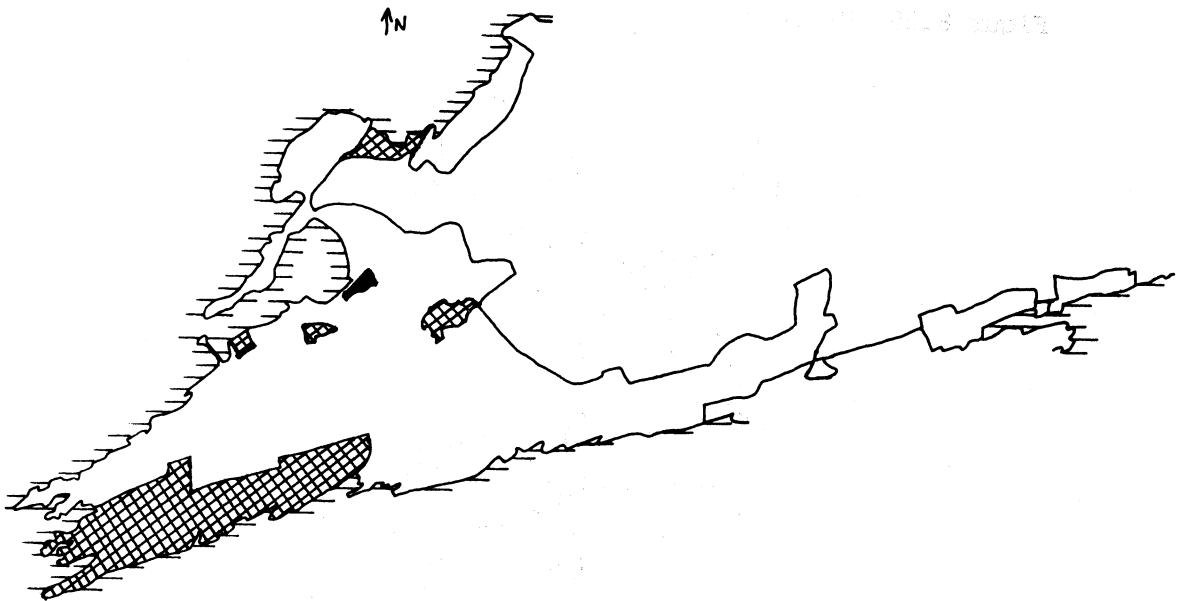
Figur 8.3I. Ålesund

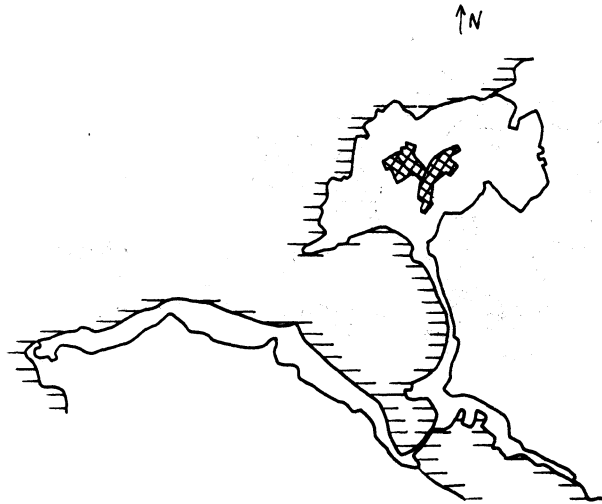
Figur 8.32. Kristiansund

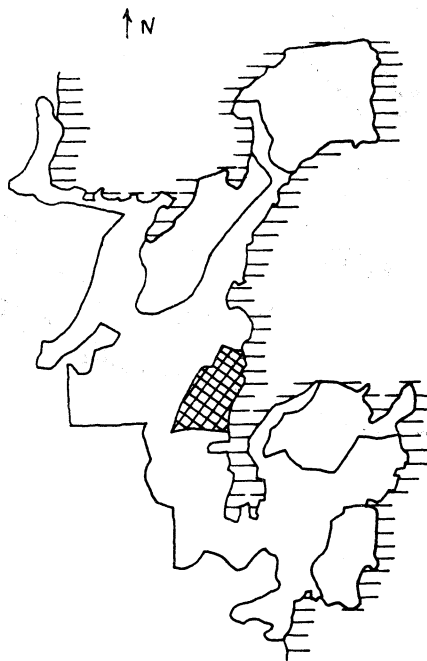
Figur 8.33. Bodø

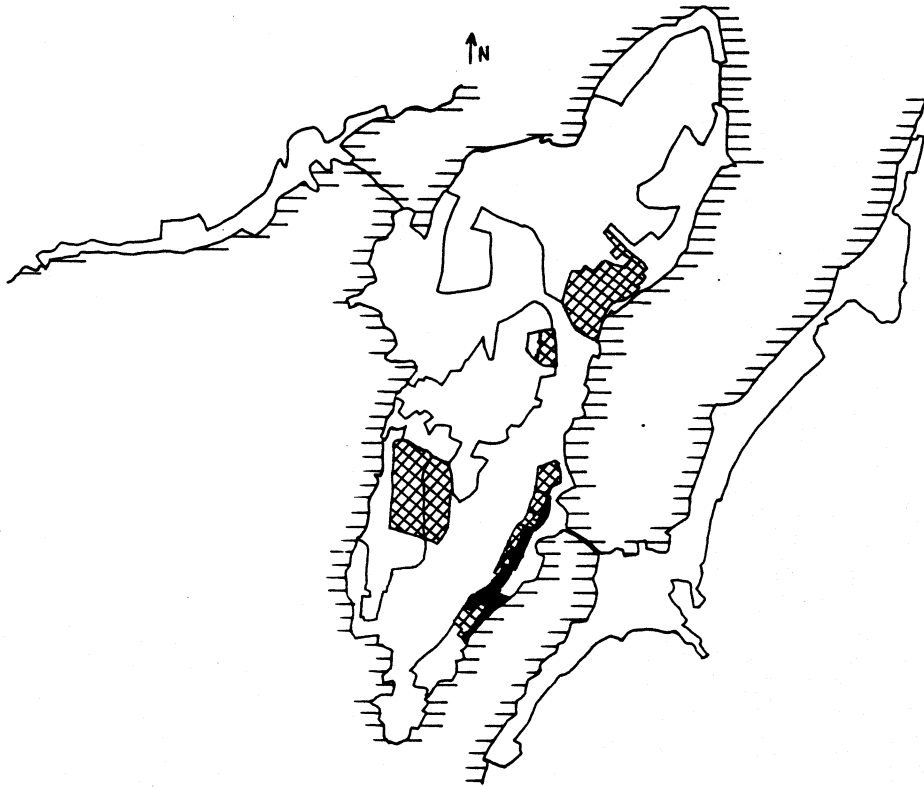
Figur 8.34. Narvik

Figur 8.35. Harstad

Figur 8.36. Tromsø

9. BOLIGSTANDARD OG INNTEKT

Vi har valgt å se på forholdet mellom boligstandard og inntekt for å se hvordan boligstandard henger sammen med et annet sentralt levekårsmål.

Det kunne tenkes flere angrepsmåter for studiet av sammenheng mellom bolig og inntekt. En kunne velge å se boligstandard som funksjon av inntekt. Problemet er da at en måtte ha historiske inntektsdata for å få sannsynliggjort en årsakssammenheng.

Noe enklere er det å bruke data fra samme tidspunkt. Sammenhenger mellom bolig og inntekt kan da sees på som produsert av allmenne ulikhetsskapende prosesser. Slik blir de to levekårsmålene synlige uttrykk for den fundamentalt sett samme sosiale ulikhet. Dette er ikke uproblematisk. Det er rimelig å tenke seg bolig som noe som endrer seg langsommere enn inntekt. Boligen er blant annet en fysisk gjenstand med lang levetid. Standarden på en eksisterende bolig kan modifiseres ved oppussing, men det er heller sjelden at boliger endres fullstendig.

Vi har likevel her valgt å stille sammen data fra samme tidspunkt. Som enheter har vi brukt både tettsteder og kretser i fire vilkårlig valgte byer. Resultatene er vist i tabell 4 der samvariasjonen mellom inntekt i kroner og boligindeksen er beskrevet ved hjelp av korrelasjonskoeffisienter. Beregningene er utført med alternative mål for inntekt. Positiv korrelasjonskoeffisient viser en tendens til at høy inntekt går sammen med høy verdi på boligindeksen og tilsvarende for lave verdier. Negativ korrelasjonskoeffisient viser tendens til at høy inntekt går sammen med lav verdi på boligindeksen og omvendt. (Sammenhengen er sterkere jo nærmere korrelasjonskoeffisienten er 1 i tallverdi.)

Tabell 9.1. Sammenheng mellom verdier på boligindeksen og inntektsnivå i kroner. Korrelasjonskoeffisienter

Nivå	Enheter	Pensjonsg. inntekt pr. yrkesaktiv	Samme pr. hushold- ning	Disponibel inntekt pr. person i hush.	Samme pr. person 16 år og over	Samme pr. hushold- ning
Mellom byer	Tettsteder (32)	- 0,34	- 0,51	0,18	0,32	- 0,54
Innen byer	Tønsberg (76 kretser)	- 0,36	- 0,65	0,25	- 0,16	- 0,80
	Arendal (56 kretser)	0,04	- 0,74	0,53	0,02	- 0,77
	Lillehammer (41 kretser)	- 0,55	- 0,77	0,39	- 0,30	- 0,80
	Narvik (30 kretser)	0,16	- 0,61	0,61	0,10	- 0,66

Vi ser at sammenhengen mellom inntekt og boligstandard er sterkt avhengig av hvordan vi måler inntekten. Sterk positiv sammenheng får vi ved å bruke husholdets samlede inntekt som mål. Det er da underordnet hvordan vi måler husholdningsinntekten selv om disponibel inntekt pr. husholdning synes å gi det beste resultatet.

Vi merker oss videre at den disponible inntekt pr. person i husholdning gir oss positiv sammenheng med dårlig boligstandard (høy indeksverdi). Årsaken til dette er at barna trekkes inn i fordelingsregnestykket.

Endelig ser vi at det er en viss forskjell mellom geografiske nivåer. Sammenhengen mellom boligstandard og husholdsinntekt er sterkere innen enn mellom byer. Den positive sammenhengen mellom boligindeks og disponibel inntekt pr. person i husholdning blir også ganske svak mellom byer.

Disse forskjellene kan forklares med at vi innen byene måler forskjeller mellom sosialt sett relativt ulike kretser. Byøkologien (se f.eks. Berge og Tamber, 1982) viser hvordan sosialgrupper konsentreres til delområder i byene. Å få tak på disse ulikhetene er trolig ganske lett ved å la kretser være analyseenheter.

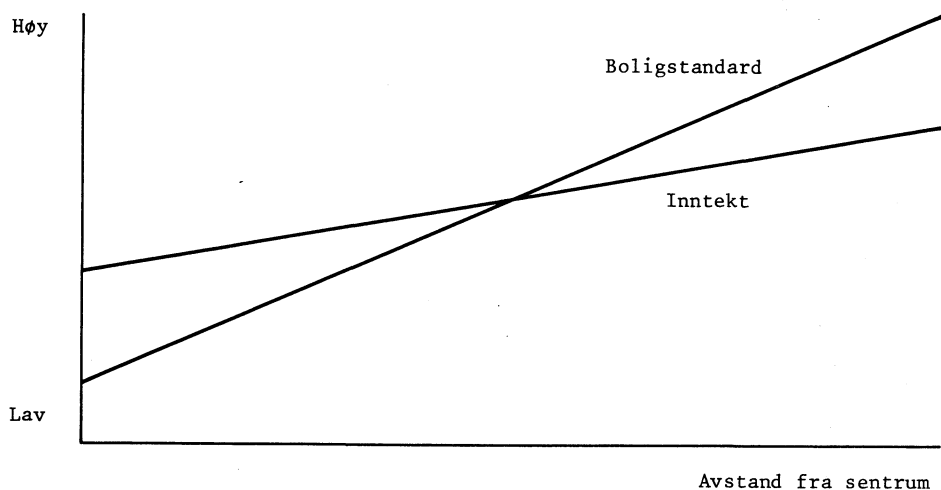
Når vi derimot bruker tettsteder som enheter tildekkes de lokale sosiale ulikhetene. Vi studerer enheter som internt er heterogene, men som samlet har klasseformasjoner som bare til en viss grad avviker fra sted til sted. Disse avvikene går nok hovedsakelig tilbake på næringsstruktur som vi allerede har undersøkt.

I tillegg bør vi ta med at inntektsutviklingen i de enkelte tettstedene kan variere over tid avhengig av eventuelle hjørnesteinsbedrifters skjebne. Vi tenker oss altså at næringslivets svingninger påvirker et steds samlede og gjennomsnittlige inntektsnivå¹⁾, men at de strøksmessige ulikheter innen byene er av mer konstant, klasseavhengig form.

9.1. Fordeling av inntektsulikhet og boligulikhet innen byene

Som vi har sett er det innen byene ganske sterk positiv sammenheng mellom husholdsinntekt og boligstandard. Likevel er ikke sammenfallet fullstendig. Vi har brukt kretsdata til å undersøke fordelingen av inntektsulikhet og boligulikhet. Vi skal ikke gjengi materialet her, men bare peke på et fordelingsmønster som synes å tre fram: Mens dårlig boligstandard særlig er et sentrumsfenomen, fordeler inntekt seg noe jevnere. Det er en tendens til at inntekten faller jo nærmere sentrum vi kommer, men tendensen er ikke like sterk som for boligstandard. Dette kan vi sammenfatte i følgende modell:

Figur 9.1. Sammenhengen mellom boligstandard og inntekt innen byer

10. OPPSUMMERING OG PERSPEKTIVER

Vi har i denne artikkelen sett på boligstandard i norske byer med fra 10 000 - 60 000 innbyggere for å finne mønstre i den boligmessige ulikheten både mellom og innen byer. De funn vi har gjort kan summeres opp i følgende punkter:

1. Det er store ulikheter i boligstandard både mellom og innen byer. Ulikhetene er klart større innen byene enn mellom dem.
2. Innen byene synes lav gjennomsnittlig boligstandard og høy boligmessig polarisering å gå sammen.
3. Større byer har dårligere gjennomsnittlig boligstandard enn mindre byer.
4. Raskt voksende byer har bedre boligstandard enn langsomt voksende byer.

1) En pekepinn om dette har vi fått ved å sammenlikne inntektsdata for byer fra Folke- og bolig-telling 1980 med de data Rasmussen (1969:175) har presentert for byer fra Folke- og bolig-telling 1950.

5. Allsidig næringsstruktur og høy sentralitet fører ikke til god gjennomsnittlig boligstandard. Vårt materiale synes å antyde tvert om.
6. Problemområdene i dagens bybilde faller geografisk sammen med den gamle bykjernen.

Ved siden av å gi en empirisk kunnskap om boligstandarder i noen byer, er det grunn til å tro at det materialet som her er lagt fram kan peke mot videre arbeid med bolig- og levekårsspørsmål. Det må være mulig å tenke seg at det kan etableres en fast standard for boliger som knyttet til grunnkretsene kan brukes i et regnskap for boforhold. Data til dette regnskapet må da komme fra folke- og boligtellinger. Et slikt system ville nok først og fremst være egnet for tettbygde strøk selv om det muligens kunne omarbeides til å favne videre.

Grunnkretsene er godt egnet til å være minste enheter i et slikt system av to grunner. For det første er boligen en stedbundet levekårs-komponent med sterke bindinger til lokalmiljøet. For det andre er grunnkretsene bl.a. utformet med det for øye å ta hensyn til variasjoner i bebyggelsestyper.

Den største vanskelighet ved et slikt opplegg vil sikkert være å komme fram til en boligindeks som det kan være stor enighet om.

L I T T E R A T U R

- Ahnström, Leif (1980): Turnaround-trenden och de nordiska huvudstadsregionernas utveckling efter 1950. NordREFO, II. årg., nr. 3-4, side 43-100.
- Asheim, Bjørn Terje (1978): Regionale ulikheter i levekår. Norges offentlige utredninger 1978:3.
- Berge, Erling (1971): Ønskt urbaniseringsgrad av bostad. Resultat frå bostadsundersøkinga 1967. Norsk institutt for by- og regionforskning, Rapport 19.
- Berge, E. og E. Tamber (1982): Oslo-regionens sosiale økologi. Institutt for anvendt sosialvitenskapelig forskning. Rapport 82:1.
- Brox, Ottar (1980): Mot et konsolidert bosettingsmønster? Tidsskrift for samfunnsforskning, 21. årg., side 227-244.
- Büchert, Erik (1981): Velferd, levevilkår, livskvalitet... Et teoretisk bidrag til levevilkårsforskningen. NordREFO, 12. årg., nr. 3-4, side 7-272.
- Bull, Grete (1978): Boligstandard og boligbehov. Boforholdsundersøkelsen 1973, Delrapport 3. Norges Byggforskningsinstitutt og Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Dolven, Arne S. (1974): Miljøkvaliteter. Sammenliknende undersøkelse av seks norske byområder. Norsk institutt for by- og regionforskning. Rapport 35.
- Fossan, Bjørn (1975): Senterstrukturen i Norge. En kartlegging av folketall, arbeidsplasser og servicetilbud i tettsteder og mindre sentra, samt deres tilgjengelighet. Miljøverndepartementet.
- Gulbrandsen, O. og Th. Hansen (1978): Små boliger og trangboddhet. Norges byggforskningsinstitutt, Arbeidsrapport 17.
- Gullestad, Marianne (1983): Omsorg og subkultur. Noen trekk ved det "uformelle hjelpeapparatet" belyst ved en undersøkelse av drabantbyfamilier i Bergen. Tidsskrift for samfunnsforskning, 24. årg., side 203-220.
- Helland, Amund (1898-): Norges land og folk. Diverse bind. Kristiania.
- Johnston, R. J. (1980): City and Society. Harmondsworth.
- Jørgensen, Stig (1982): Boligindeks som eksempel på bruk av bydatabase. Rådet for samfunnsplanlegging's byforskningsprogram 1981-83, Universitetet i Trondheim, Arbeidsnotat nr. 12.
- Jørgensen, Stig (1983): Personlig kommentar.
- Knudsen, Jon P. (1983): Frikirkelighet i Norge. En samfunnsgeografisk studie. Upublisert hovedoppgave i geografi, Universitetet i Oslo.
- Langen, Ole R. (1983): Tallet på personer i tettstedene 1960, 1970 og 1980. Notat. Statistisk Sentralbyrå.
- Myklebost, Hallstein (1960): Norges tettbygde steder 1875-1950. Ad Novas nr. 4.
- Myklebost, Hallstein (1978): Norges tettsteder. Folketall og næringsstruktur. Ad Novas nr. 15.
- Myklebust, Geir (1982): Turnaround-trenden og yrkesbefolkningens regionale omfordeling i Norge etter 1950. Meddelelser fra Geografisk institutt, Universitetet i Oslo, Ny kulturgeografisk serie, nr. 6.
- Rasmussen, Tor Fr. (1969): Byregioner i Norge. Den regionale konsentrasjon i bosettingsmønsteret. Norsk institutt for by- og regionforskning. Rapport II.
- Refling, Dag (1982): Utenlandske statsborgere i Oslo 1980-81. Oslostatistikken, Oslo kommune, Notat 1/82.
- Smith, David M. (1977): Human Geography. A Welfare Approach. London.
- Statistisk Sentralbyrå (1982): Levekårsundersøkelsen 1980. Norges offisielle statistikk B 320.
- Statistisk Sentralbyrå (1983): Familiestatistikk 1982. Norges offisielle statistikk B 394.
- Statistisk Sentralbyrå (1983): Boforholdsundersøkelsen 1981. Norges offisielle statistikk B 404.
- Statistisk Sentralbyrå (1983): Sosialt utsyn 1983. Statistiske analyser 51.
- Yeates, M. og B. Garner (1976): The North American City. 2. ed. New York.
- Aase, Asbjørn (1977): Individorientering i bygeografisk forskning. I Byproblemer og levekår. Foredrag ved Norsk Samfunnsgeografisk Forening's seminar på Voss 6.-7. januar 1977. Norsk institutt for by- og regionforskning, Arbeidsrapport 3/77, side 136-151.
- Aase, A. og B. Dale (1978): Levekår i storby. Norges offentlige utredninger 1978:52.

Tabeller i vedlegg

Tabell 1. Andel boliger med 1-2 rom eksklusiv kjøkken

Tettsted	Verdi	Landsdel
Tromsø	29	N
Ålesund	28	V
Drammen	27	Ø
Narvik	27	N
Molde	25	V
Kristiansund N	25	V
Tønsberg	24	Ø
Lillehammer	24	Ø
Halden	23	Ø
Hønefoss	23	Ø
Bodø	23	N
Gjøvik	23	Ø
Kongsberg	23	Ø
Larvik	22	Ø
Harstad	22	N
Fredrikstad	21	Ø
Kristiansand S	21	S
Moss	20	Ø
Skien	20	Ø
Hamar	20	Ø
Sarpsborg	20	Ø
Sandefjord	20	Ø
Haugesund	20	S
Horten	18	Ø
Askim	18	Ø
Sandnes	18	S
Porsgrunn	17	Ø
Arendal	17	S
Kongsvinger	16	Ø
Ski	15	Ø
Mo i Rana	13	N
Askøy	12	V

Tabell 2. Andel boliger med 1 person eller mer pr. rom

Tettsted	Verdi	Landsdel
Bodø	44	N
Askøy	43	V
Harstad	41	N
Tromsø	41	N
Narvik	41	N
Ålesund	40	V
Mo i Rana	40	N
Kristiansund N	39	V
Drammen	38	Ø
Molde	37	V
Moss	37	Ø
Sarpsborg	36	Ø
Fredrikstad	36	Ø
Halden	35	Ø
Hønefoss	35	Ø
Larvik	34	Ø
Horten	34	Ø
Gjøvik	33	Ø
Kongsberg	33	Ø
Kristiansand S	33	S
Porsgrunn	33	Ø
Askim	33	Ø
Ski	33	Ø
Sandnes	33	S
Lillehammer	33	Ø
Tønsberg	32	Ø
Haugesund	32	S
Sandefjord	30	Ø
Kongsvinger	30	Ø
Hamar	30	Ø
Skien	30	Ø
Arendal	28	S

Tabell 3. Andel boliger med leie uten aksje/part

Tettsted	Verdi	Landsdel
Alesund	37	V
Tromsø	36	N
Narvik	35	N
Kristiansund N	33	V
Harstad	32	N
Bodø	30	N
Molde	30	V
Hønefoss	30	Ø
Halden	30	Ø
Lillehammer	29	Ø
Drammen	29	Ø
Gjøvik	26	Ø
Askim	26	Ø
Horten	25	Ø
Fredrikstad	25	Ø
Tønsberg	24	Ø
Kongsberg	23	Ø
Sandefjord	23	Ø
Larvik	23	Ø
Moss	23	Ø
Skien	22	Ø
Hamar	22	Ø
Haugesund	22	S
Arendal	21	S
Ski	21	Ø
Kristiansand S	20	S
Sarpsborg	20	Ø
Sandnes	19	S
Mo i Rana	19	N
Porsgrunn	18	Ø
Askøy	18	V
Kongsvinger	16	Ø

Tabell 4. Sum av andel boliger uten eget bad/dusj og andel boliger uten eget WC

Tettsted	Verdi	Landsdel
Halden	35	Ø
Alesund	25	V
Fredrikstad	24	Ø
Horten	23	Ø
Hønefoss	22	Ø
Drammen	22	Ø
Lillehammer	20	Ø
Tønsberg	20	Ø
Sarpsborg	20	Ø
Larvik	19	Ø
Moss	17	Ø
Sandefjord	17	Ø
Askim	17	Ø
Gjøvik	16	Ø
Kongsberg	16	Ø
Skien	16	Ø
Arendal	16	S
Narvik	15	N
Hamar	14	Ø
Kristiansund N	14	V
Askøy	14	V
Tromsø	13	N
Haugesund	12	S
Porsgrunn	12	Ø
Ski	11	Ø
Bodø	11	N
Harstad	11	N
Sandnes	10	S
Kongsvinger	8	Ø
Kristiansand S	8	S
Mo i Rana	6	N
Molde	6	V

Tabell 5. Andel boliger i blokk/leiegård 3 etasjer eller mer

Tettsted	Verdi	Landsdel
Alesund	36	V
Kongsvinger	29	Ø
Drammen	28	Ø
Kristiansand S	27	S
Hamar	25	Ø
Hønefoss	23	Ø
Moss	23	Ø
Molde	22	V
Narvik	19	N
Porsgrunn	18	Ø
Mo i Rana	17	N
Gjøvik	17	Ø
Horten	17	Ø
Tromsø	16	N
Kristiansund N	16	V
Lillehammer	16	Ø
Skien	16	Ø
Sandefjord	16	S
Haugesund	15	S
Ski	15	Ø
Halden	15	Ø
Sandnes	14	S
Bodø	13	N
Fredrikstad	13	Ø
Sarpsborg	12	Ø
Larvik	12	Ø
Harstad	10	N
Kongsberg	10	Ø
Tønsberg	10	Ø
Arendal	10	S
Askim	7	Ø
Askøy	1	V

Tabell 6. Andel boliger bygget i 1920 eller før

Tettsted	Verdi	Landsdel
Arendal	26	S
Larvik	26	Ø
Fredrikstad	24	Ø
Horten	21	Ø
Skien	21	Ø
Ålesund	20	V
Halden	20	Ø
Kongsberg	18	Ø
Haugesund	17	S
Drammen	17	Ø
Tønsberg	14	Ø
Hønefoss	14	Ø
Sarpsborg	14	Ø
Lillehammer	14	Ø
Sandefjord	13	Ø
Porsgrunn	13	Ø
Moss	13	Ø
Hamar	12	Ø
Askøy	12	V
Kristiansund N	10	V
Gjøvik	9	Ø
Harstad	8	N
Kristiansand S	8	S
Sandnes	7	S
Molde	7	V
Tromsø	7	N
Narvik	6	N
Askim	6	Ø
Kongsvinger	6	Ø
Ski	6	Ø
Bodø	3	N
Mo i Rana	3	N

Tabell 7. Personer i privathusholdninger pr. bolig

Tettsted	Verdi	Landsdel
Askøy	3,28	V
Sandnes	2,86	S
Ski	2,84	Ø
Mo i Rana	2,79	N
Bodø	2,78	N
Harstad	2,69	N
Arendal	2,67	S
Porsgrunn	2,64	Ø
Molde	2,62	V
Sarpsborg	2,61	Ø
Moss	2,61	Ø
Tromsø	2,60	N
Haugesund	2,59	S
Kristiansand S	2,59	S
Kongsvinger	2,59	Ø
Sandefjord	2,58	Ø
Kongsberg	2,57	Ø
Fredrikstad	2,57	Ø
Askim	2,57	Ø
Larvik	2,56	Ø
Narvik	2,55	N
Gjøvik	2,54	Ø
Ålesund	2,53	V
Kristiansund N	2,52	V
Hamar	2,51	Ø
Horten	2,49	Ø
Lillehammer	2,48	Ø
Tønsberg	2,48	Ø
Halden	2,48	Ø
Skien	2,46	Ø
Drammen	2,45	Ø
Hønefoss	2,44	Ø

Tabell 8. Befolkningsutvikling i tettsteder med 10 000 - 60 000 innbyggere 1980. Basisår = 100.
Tettstedene ordnet etter synkende boligindeksverdier

	Befolkningsutvikling	
	1900-1980 ¹⁾	1960-1980 ²⁾
Alesund	213	107
Drammen	213	113
Halden	149	110
Hønefoss	333	108
Fredrikstad	172	113
Narvik	496	95
Tromsø	511	172
Horten	185	106
Kristiansund N	147	100
Lillehammer	460	130
Larvik	157	111
Moss	287	139
Molde	916	136
Tønsberg	372	116
Skien	210	112
Harstad	1 381	131
Bodø	566	154
Gjøvik	482	118
Kongsberg	281	145
Hamar	405	148
Sarpsborg	339	125
Sandefjord	570	131
Arendal	151	128
Haugesund	355	113
Kristiansand S	303	136
Porsgrunn	1 163	128
Askim	2 315	143
Kongsvinger	675	250
Ski	5 287	197
Sandnes	806	178
Askøy	5 929	639
Mo i Rana	3 113	146

1) 1900 = 100. 2) 1960 = 100.

Tabell 9. Korrelasjonsmatrise med boligindeks, indeksens indikatorer, mål for boligmessig ulikhet og tre bakgrunnsvariabler for tettsteder med 10 000 - 60 000 innbyggere

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
1. Boligindeks ^{*)}	-											
2. Andel boliger med 1-2 rom68	-										
3. Andel boliger med høy tetthet07	.29	-									
4. Andel boliger med leie uten aksje/part59	.84	.54	-								
5. Andel boliger med dårlig sanitær standard48	.33	-.06	.33	-							
6. Andel boliger i blokk, leiegård 3 etasjer el. mer12	.36	-.05	.22	.00	-						
7. Andel boliger bygget i 1920 eller før13	.10	-.37	-.05	.67	-.07	-					
8. Variasjonsbredde (boligindeks for hvert tett- sted)47	.39	-.30	.10	.46	.38	.42	-				
9. Standardavvik (boligindeks for hvert tettsted)	.64	.47	-.32	.25	.62	.40	.56	.83	-			
10. Befolkningsutvikling 1900-1980	-.56	-.62	.26	-.32	-.34	-.39	-.40	-.52	-.59	-		
11. Befolkningsutvikling 1960-1980	-.43	-.51	.27	-.36	-.23	-.36	.20	-.40	-.48	.73	-	
12. Folketall23	.23	-.01	-.08	.14	.22	.24	.65	.37	-.36	-.23	-

*) Når det er beregnet korrelasjon mellom boligindeksen og de indikatorene som indeksen er satt sammen av, er den indikatoren som boligindeksen korreleres med tatt ut av indeksen.

Trykt 1983

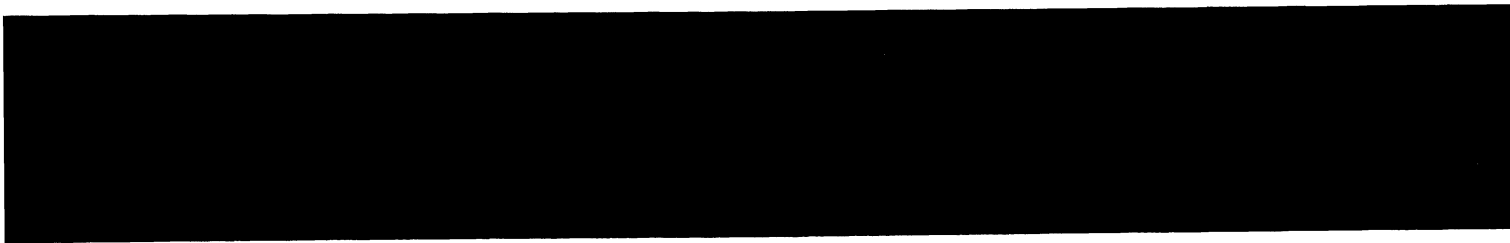
- Nr. 83/1 Naturressurser 1982 Foreløpige nøkkeltall fra ressursregnskapene for energi, mineraler, skog, fisk og areal Sidetall 62 Pris kr 15,00 ISBN 82-537-1837-3
- 83/2 Totalregnskap for fiske- og fangstnæringen 1978 - 1981 Sidetall 39 Pris kr 12,00 ISBN 82-537-1882-9
- 83/3 Therese Hunstad: Forbruk av fisk og fiskevarer i Norge 1979 En undersøkelse av fiskeforbruket i Norge i 1979 med bakgrunn i materialet fra momskompensasjonsordningen for fisk og fiskevarer Sidetall 25 Pris kr 12,00 ISBN 82-537-1904-3
- 83/4 Atle Martinsen og Hogne Steinbakk: Planregnskap for Rogaland 1981 - 1992 Hovedresultater Sidetall 42 Pris kr 12,00 ISBN 82-537-1902-7
- 83/5 Anne Mickelson og Hogne Steinbakk: Planregnskap for Akershus 1981 - 1992 Hovedresultater Sidetall 48 Pris kr 18,00 ISBN 82-537-1903-5
- 83/6 Asbjørn Aaheim: Norske olje- og gassreserver Nåverdiberegninger og inndeling i kostnadsklasser Sidetall 28 Pris kr 12,00 ISBN 82-537-1911-6
- 83/7 Roar Bergan: Behandlingen av oljevirkosomheten i Byråets makroøkonomiske årsmodeller Sidetall 30 Pris kr 12,00 ISBN 82-537-1918-3
- 83/8 Arbeid og helse 1982 Sidetall 101 Pris kr 18,00 ISBN 82-537-1927-2
- 83/9 Radio- og fjernsynsundersøkelsen Februar 1983 Sidetall 118 Pris kr 18,00 ISBN 82-537-1928-0
- 83/10 Petter Frønger: On the Use of Laspeyres and Paasche Indices in a Neoclassical Import Model Om bruken av Laspeyres og Paasche indekser i en neoklassisk importmodell Sidetall 49 Pris kr 18,00 ISBN 82-537-1931-0
- 83/11 Øystein Olsen: MODAG-RAPPORT Eterspørseisfunksjoner for arbeidskraft, energi og vareinnsats Sidetall 38 Pris kr 12,00 ISBN 82-537-1935-3
- 83/12 Karl-Gerhard Hem: Energiundersøkelsen 1980 Sidetall 47 Pris kr 12,00 ISBN 82-537-1949-3
- 83/13 Jan Byfuglien og Ole Ragnar Langen: Grunnkretser, tettsteder og menigheter Dokumentasjon 1980 Sidetall 57 Pris kr 18,00 ISBN 82-537-1952-3
- 83/14 Even Flaatten: Barnevernklinter og sosial bakgrunn Sidetall 61 Pris kr 18,00 ISBN 82-537-1989-2
- 83/15 Skatter og overføringer til private Historisk oversikt over satser mv. Arene 1970 - 1983 Sidetall 77 Pris kr 18,00 ISBN 82-537-1961-2
- 83/16 Erik Bjørn og Morten Jensen: Varige goder i et komplett system av konsumerter-spørseisfunksjoner - En modell estimert med norske kvartalsdata Sidetall 93 Pris kr 18,00 ISBN 82-537-1962-0
- 83/18 Jon Inge Lian: Fylkenes bruk av helseinstitusjoner Oversikt 1980 og forsøk på framskriving Sidetall 89 Pris kr 18,00 ISBN 82-537-1969-8
- 83/19 Redigert av Kjell Roland og Paal Sand: MODIS IV Dokumentasjonsnotat nr. 17 Endringer i utgave 80-1, 81-1 og 82-1 Sidetall 62 Pris kr 18,00 ISBN 82-537-1974-4
- 83/20 Berit Hobber, Eva Ivås og Gunnar Sollie: MODIS IV Detaljerte virkningstabeller for 1982 Sidetall 278 Pris kr 24,00 ISBN 82-537-1980-9
- 83/21 Arne S. Andersen og Rolf Aaberge: Analyse av ulikhet i fordelinger av levekår Sidetall 130 Pris kr 18,00 ISBN 82-537-1988-4
- 83/22 Asbjørn Aaheim: Kostnader ved ulike utbyggingsrekkefølger av vassdragsutbygginger En metodestudie Sidetall 27 Pris kr 12,00 ISBN 82-537-1986-8
- 83/23 Vidar Otterstad og Hogne Steinbakk: Planrekneskap for Sør-Trøndelag 1981 - 1992 Hovudresultat Sidetall 43 Pris kr 12,00 ISBN 82-537-1983-3
- 83/24 Otto Carlson: Pasientstatistikk 1981 Statistikk fra Det økonomiske og medisinske informasjonssystem Sidetall 70 Pris kr 18,00 ISBN 82-537-1991-4
- 83/25 Aktuelle skattetal 1983 Current Tax Data Sidetall 46 Pris kr 12,00 ISBN 82-537-1990-6
- 83/26 Konsumprisindeksen Sidetall 57 Pris kr 18,00 ISBN 82-537-1998-1

Trykt 1983

- Nr. 83/27 Erik Biørn: Gross Capital, Net Capital, Capital Service Price, and Depreciation: A Framework for Empirical Analysis Sidetall 69 Pris kr 18,00 ISBN 82-537-1995-7
- 83/28 Jens-Kristian Borgan: Kohort-dødeligheten i Norge 1846 - 1980 Cohort Mortality in Norway Sidetall 200 Pris kr 18,00 ISBN 82-537-1997-3
- 83/29 Nils Martin Stølen: Etterspørsel etter arbeidskraft i norske industrinæringer Sidetall 68 Pris kr 18,00 ISBN 82-537-2001-7
- 83/30 Erling Siring: To notater om sammenlikning av data fra Fruktbarhetsundersøkelsen 1977 med data fra registre Sidetall 40 Pris kr 18,00 ISBN 82-537-2006-8
- 83/31 Knut Fredrik Strøm: Varestrømmer i engros- og detaljhandel Sidetall 89 Pris kr 18,00 ISBN 82-537-2008-4
- 83/32 Tor Skoglund og Knut Ø. Sørensen: Regionale strukturendringer belyst ved sysselsettingstall Sidetall 52 Pris kr 18,00 ISBN 82-537-2003-3
- 83/33 Nils Martin Stølen: Importandeler og relative priser En MODAG-rapport Sidetall 62 Pris kr 18,00 ISBN 82-537-2010-6
- 83/34 Totalregnskap for fiske- og fangstnæringen 1979 - 1982 Sidetall 39 Pris kr 12,00 ISBN 82-537-2013-0
- 83/35 Holdninger til norsk utviklingshjelp 1983 Sidetall 81 Pris kr 18,00 ISBN 82-537-2014-9

Trykt 1984

- Nr. 84/1 Naturressurser og miljø 1983 Foreløpige nøkkeltall fra ressursregnskapene for energi, mineraler, skog, fisk og areal Sidetall 100 Pris kr 18,00 ISBN 82-537-1993-0
- 84/2 Torstein Bye: Energisubstitusjon i næringssektorene i en makromodell Sidetall 47 Pris kr 12,00 ISBN 82-537-2042-4
- 84/4 Jon Age Vestøl: Kommunale avfallsbehandlingsanlegg Miljøstandard Sidetall 78 Pris kr 18,00 ISBN 82-537-2062-9
- 84/5 Bjørg Moen: Bibliography of Population Studies in Norway Bibliografi over befolkningsstudier i Norge Sidetall 114 Pris kr 18,00 ISBN 82-537-2045-9
- 84/6 Grete Dahl: Folketrygden. Korttidsytelser og stønad ved yrkesskade Sidetall 26 Pris kr 12,00 ISBN 82-537-2069-6
- 84/7 Tiril Vogt: Social Indicators and Environmental Dimensions Sidetall 33 Pris kr 12,00 ISBN 82-537-2060-2
- 84/8 Otto Carlson: Pasientstatistikk 1982 Statistikk fra Det økonomiske og medisinske informasjonssystem Sidetall 61 Pris kr 18,00 ISBN 82-537-2066-1
- 84/9 Herdis Thorén Amundsen: Statistiske metoder for analyse av samvariasjon i kategoriske data Sidetall 228 Pris kr 24,00 ISBN 82-537-2074-2
- 84/11 Skatter og overføringer til private Historsk oversikt over satser mv. Arene 1970 - 1984 Sidetall 75 Pris kr 18,00 ISBN 82-537-2081-5
- 84/12 Arne Faye og Helge Herigstad: Friluftsliv i Norge 1970 - 1982 Sidetall 77 Pris kr 18,00 ISBN 82-537-2092-0
- 84/13 Jon Paschen Knudsen: Boligstandard Variasjoner innen og mellom byer Sidetall 66 Pris kr 18,00 ISBN 82-537-2088-2

Pris kr 18,00

Publikasjonen utgis i kommisjon hos **H. Aschehoug & Co. og Universitetsforlaget, Oslo**, og er til salgs hos alle bokhandlere.

ISBN 82-537-2088-2
ISSN 0332-8422